

STATENS ARKIVER
DANSK DATA ARKIV

DDA Nyt
nr. 92 2006

METODE & DATA

Indhold i dette nummer:

- ◆ Forskning og innovation med sundhedsmæssige perspektiver
- ◆ Tal, der taler
- ◆ Klargøringen af folketællingen 1801
- ◆ Færdiganmeldelser
- ◆ Beretning for Dansk Data Arkiv 2005
- ◆ English Summary

DANSK DATA ARKIV / DANISH DATA ARCHIVES

Adresse/Address	Islandsgade 10, DK-5000 Odense
	Tlf: +45 6611 3010 Telefax +45 6611 3060
e-mail	mailbox@dda.sa.dk
Internet	http://www.sa.dk/dda/

Udgiver **Dansk Data Arkiv** Redaktør **Lone Bredahl** Produktion **Erik Steenstrup Dyhr**
Tryk **Riber Reklame AS Fåborg** Oplag **1200**

Indhold

Redaktionelt	3
Forskning og innovation med sundhedsmæssige perspektiver	4
Tal, der taler	12
Klargøringen af folketællingen 1801	19
Færdiganmeldelser	
Salmetradition i Norden, 1994: Danmark	33
Medborgerskabet i Danmark, 2000 (Forenings- og samfundslivet)	33
Pisa-Longitudinal: Forløb af unge født 1983 og 1984, 2004	34
Kommunestørrelse og lokalt demokrati, 2001	35
Foreningsliv og medborgerskab, 2001 - 2002	35
Database for Socialkapital, 2004	36
Lokale valgkampe, vælgerforeninger 1993	37
Holdninger til genmodificerede fødevarer, 1998	38
Turisters kulturforbrug, 2004	38
Medborgerskab i Danmark (ISSP 2004)	39
Mediernes valgkamp 2005 – fuld aktørliste	40
Mediernes valgkamp 2005 – befolkningsundersøgelse	40
Når vold er hverdag, 2004	41
Om det at være dansk (ISSP 2003)	42
Generation Happy, 2005	42
Undersøgelse af arbejdsliv og overarbejde i Danmark, 2006	43
Holdning til velfærdsstaten, 2005	43
Bornholmeres syn på kommunesammenlægning, 2001	44
Valgundersøgelse 1994, suppleringsundersøgelse	44
Unge uddannelsesvalg, 1999	45
Komparativ undersøgelse af holdninger i Norden og Østasien, 1999	46
Graviditetsundersøgelsen på Rigshospitalet, 1990-1992	46
Svejsere og elektrikeres arbejdsmiljø og helbred, 1982	47
Kontorarbejdets psykiske og sociale konsekvenser, Århus Amt 1982	47
Skolelægejournalregisteret, 1930-2005	48
Gravide lønmodtageres trivsel på arbejde efter fødsel og orlov, 1998	48
Hovedstadens Center for Prospektive Befolkningsundersøgelser (HCPB), 1964-2004	49
Copenhagen Male Study, 1970-1971; 1971-1972; 1976; 1985-1986	50
Omnibus 94, Det Danske Tvillingregister 1994	51
Sessionsregisteret over danske tvillinger, 1949-1992	51
Tvillingeundersøgelsen, 1966	52
Mellemkohorten i Det Danske Tvillingregister (tvillinger født 1931-1952), 1996-2002	52
Udvikling af insulinresistens-syndromet og abdominal adipositas og hermed associerede kardiovaskulære risikofaktorer. (GEMINAKAR), 1997-2000	53
Den Danske Elite, 1932	54
Beretning for Dansk Data Arkiv 2005	55
English Summary	58

Om Metode & Data

Dansk Data Arkiv udgiver tidsskriftet Metode & Data én gang årligt. Tidsskriftet bringer dels artikler om aktuelle metodiske og videnskabsteoretiske overvejelser indenfor samfundsvidenskab, sundhedsvidenskab og historie, dels artikler med resultater af empiriske studier inden for samme fagområder.

Tidsskriftets ambition er at udfylde en niche med en faglig og videnskabelig diskussion af metoder, metodeanvendelse og dataanalyse indenfor samfundsvidenskab, sundhedsvidenskab og historie.

Metode & Data udkom første gang i 1999 som en videreførelse af DDA-Nyt, og tidsskriftet rummer fortsat færdiganmeldelser af studier, der er oparbejdet i henhold til Dansk Data Arkivs standard (studiestatusklasse FOD) samt nyt fra Dansk Data Arkiv.

Metode & Data modtager meget gerne manuskripter inden for de ovennævnte fagområder.

Redaktionelt

Af LONE BRED AHL, DDA

Årets nummer af Metode & Data indeholder tre artikler, der på hver sin måde sætter den befolkningsbaserede empiriske forskning i nyt perspektiv.

I artiklen „*Forskning og innovation med sundhedsmæssige perspektiver*“ giver Anne Bech og Pernille Bjørnholt Nielsen fra analyseinstituttet Jysk Analyse et indblik i, dels hvordan forskningen kan fremme udviklingen af nye metoder og redskaber i opinions- og markedsanalyseinstitutter, dels hvordan anvendte forskningsmidler atter kan komme samfundet til gode. Det gennemgående eksempel er tilrettelæggelsen og afviklingen af forårets kampagne for at øge danskernes indtag af fisk. Både kampagnen og dens effektmålinger baserer sig på en segmenteringstilgang, der er udviklet i et forskningsprojekt på Handelshøjskolen i Århus. Datamaterialerne fra projektet er alle arkiveret i DDA.

I sin forlængelse heraf bringer vi artiklen „*Tal, der taler*“ af Anne Sofie Fink Kjeldgaard fra DDA. Gennem et historisk perspektiv på spørgeskemaets udvikling og funktion i forskningen og andre steder diskuterer artiklen spørgeskemaets legitimitet og status som måleinstrument i forskningen i dag. Artiklen tager sit første historiske udgangspunkt i 1600-tallets britiske dødsårsagslister. Gennem

fire nedslag i historien viser artiklen, hvordan synet på samfundet som undersøgelsesobjekt har ændret sig gennem tiden.

Sluttelig præsenterer Hans Jørgen Marker fra DDA den arbejdsintensive digitalisering og kodning af oplysningerne fra folketællingen i Danmark i 1801. Det gøres i artiklen „*Klargøringen af folketællingen 1801*“. Artiklen beskriver, hvordan de foreliggende persondata er blevet indtastet og efterfølgende rensat op og kodet på et antal prædefinerede variable og kategorier. Kodningen er banebrydende i den historiske forskning, fordi den gør det muligt at udlede og teste generelle hypoteser om den danske befolkning gennem anvendelse af kvantitative metoder. De indtastede data er tilgængelige fra DDA på CD-rom, og de kan søges på internettet via Dansk Demografisk Database (ddd.dda.dk).

Efter disse tre artikler præsenterer vi færdiganmeldelser for de datamaterialer i DDA, der er blevet gjort analyseklare siden sidste nummer af Metode & Data. Færdiganmeldelserne omfatter i alt 37 materialer. Dernæst bringer vi årsberetningen for DDA's virksomhed i 2005. Afslutningsvis bringer vi, som vanligt, et kortfattet engelsk resume.

God læselyst!

Forskning og innovation med sundhedsmæssige perspektiver

Af ANNE C. BECH OG PERNILLE BJØRNHOLT NIELSEN, JYSK ANALYSE A/S

Vi hører det igen og igen – forskning og viden er vores vigtigste ressourcer, der skal udvikles og intensiveres, hvis vi skal bevare vores status som velfærdssamfund og international aktør.

I artiklen gives et eksempel på, hvordan resultater fra et forskningsprojekt om fødevarerelateret livsstil tilbage i halvfemserne i dag anvendes i forbindelse med en konkret sundheds- og afsætningsfremmekampagne – 'Fisk 2 gange om ugen' – og det diskuteres, hvilken værdi den forskningsmæssige fundering bidrager med i projektet.

Det helt unikke i eksemplet er den værdi, der genereres, når viden om forbrugernes forskellige fødevarerelaterede livsstil inddrages i forbindelse med planlægning, gennemførelse og evaluering af kampagnens faser. Værdien ligger i præcise målgrupper, i at alle forbrugergrupper inddrages i den indledende kvalitative fase, i balancering af medieplanen og i kampagnoeffektevalueringen samt som input til kampagnens fortsættelse.

Baggrund for kampagnen

At fisk er sundt, er alment anerkendt, men i forhold til de officielle anbefalinger spiser de fleste danskere ikke fisk i tilstrækkelige mængder. Der har tidligere været tv-kampanjer om fisk, men typisk har tv-kampanjer ikke de langsigtede effekter. Nye reklamer toner frem, og gamle budskaber går i glemmebogen. I kampagnen 'Fisk 2 gange om ugen' er det i højere grad tanken at involvere såvel industri som detailhandel som ernæringskyndige i arbejdet med udbredelsen af kampagnen samt at påvirke og involvere forbrugerne mere direkte i deres hverdag for på den måde at gøre det til en god vane at spise fisk.

Forskningsbidrag

Forskning og fødevarerforskning har i dag som i halvfemserne høj prioritet, se eksempelvis Direktoratet for FødevarerErhverv (2006), Finansministeriet og ATV (2003). Førstnævnte udtrykker det med den dobbelte betydning: Viden, vi skal leve af.

Forskningsbidraget i kampagnen stammer fra forskningsprojektet om 'Fødevarerelateret livsstil' fra det første FØTEK program i begyndelsen af halvfemserne (Brunsø, 1997; Brunsø & Grunert, 1995). Perspektivet i denne forskning var, at livsstilssegmentering bevæger sig fra det generelle niveau til det mere konkrete og domænespecifikke niveau. Samtidig skelnes der mellem livsstil og konkret adfærd, idet livsstil antages at udtrykke holdninger og mere generelle adfærdsmønstre i relation til domænet. Fødevarerelateret livsstil kan på denne måde operationaliseres som en slags mellemliggende variabel mellem personlige livsværdier og konkret købsadfærd. Endelig betragtes livsstilen ikke som begrænset til bestemte geografiske områder. I stedet var der en forventning om, at der kunne findes grupper af forbrugere, segmenter, som i deres fødevarerelaterede livsstil havde større grad af lighed med tilsvarende segmenter i andre lande, end de nødvendigvis havde med andre livsstilssegmenter inden for deres nationale kultur. Af samme grund er det etablerede måleinstrument udviklet med særlig henblik på at sikre tværkulturel validitet (Brunsø & Grunert, 1995). Forskningen afdækkede fødevarerelaterede livsstile i repræsentative undersøgelser blandt indkøbs- og madlavningsansvarlige forbrugere i Danmark samt i landene Tyskland, England, Frankrig og Spanien (Bredahl & Grunert, 1997;

Brunso, Grunert & Bredahl, 1996)¹. Forbrugerne på disse markeder beskrives ved segmenter, der adskiller sig ved, i hvilken grad og hvordan de anvender mad og fødevarer til at opnå centrale livsværdier.

Fra forskning til ny viden

Efterfølgende har denne forskning dannet grundlag for udvikling af et analysekoncept – Food Focus – til forståelse af fødevarerforbrugernes og deres forskelligheder, når det gælder livsværdier, holdninger til fødevarer, spise og indkøbsvaner (Jysk Analyse, 1999). I dag er konceptet modificeret til at omfatte alle forbrugere, som er fyldt 15 år, uanset deres ansvar for indkøb og madlavning og anvendes til kortlægninger af forbrugernes i Danmark, Norge og Sverige (Jysk Analyse, 2005). Endvidere er kortlægningen udvidet med holdninger til motion og motionsvaner. Alt i alt giver kortlægningen aktuel viden om forbrugersegmenter fra et fødevareperspektiv inklusiv samspillet mellem kost og motion. Segmenterne personificeres som arketyper med oplysninger om, hvordan de tænker og lever, samt hvilke behov de har. Denne viden om arketyperne anvendes til beskrivelse af primære og sekundære målgrupper i forbindelse med produktudvikling og markedsføring af fødevarer samt til anden kommunikation som illustreret i sundhedsfremmekampagnen 'Fisk 2 gange om ugen'.

Værdien af at arbejde med arketyper ligger i, at man umiddelbart opnår viden om, hvordan forskellige forbrugere tænker og handler. Arketyperne går på tværs af andre kendte baggrundskriterier som køn, alder og familietype, som ligeledes anvendes til at beskrive forbrugernes. Det betyder, at det er langt lettere at forstå og forholde sig til modsatrettede tendenser og forbrugernes forskelligheder. Da arketyperne netop er karakteriseret ved deres interesse for fødevarer, betyder det også, at det er muligt i højere grad at blive bevidst om, hvem der deltager i undersøgelserne, og hvem der ikke gør. Det har stor værdi i forbindelse med gennemførelse af eksempelvis fokusgrupper.

De vigtigste og meget grundlæggende

områder, hvor arketyperne er meget forskellige, er navngivet: Engagement i fødevarer, kan vi lide at lave mad eller ikke, interesse for sundhed, interesse for nyheder, interesse for økologi, tendensen mod det mere traditionsbundne samt ansvar for indkøb og madlavning. I 2005 er der på baggrund af en repræsentativ undersøgelse i Danmark, Norge og Sverige identificeret ni forskellige arketyper: De unge globale, de impulsive, de supporterende, de udforskende, de konservative, de traditionelt engagerede, de traditionelle medindkøbere, de mindre engagerede og de convenience søgende. Undersøgelsen omfattede 3000 forbrugere i hvert land. I øvrigt henvises til det efterfølgende afsnit og figur 3.

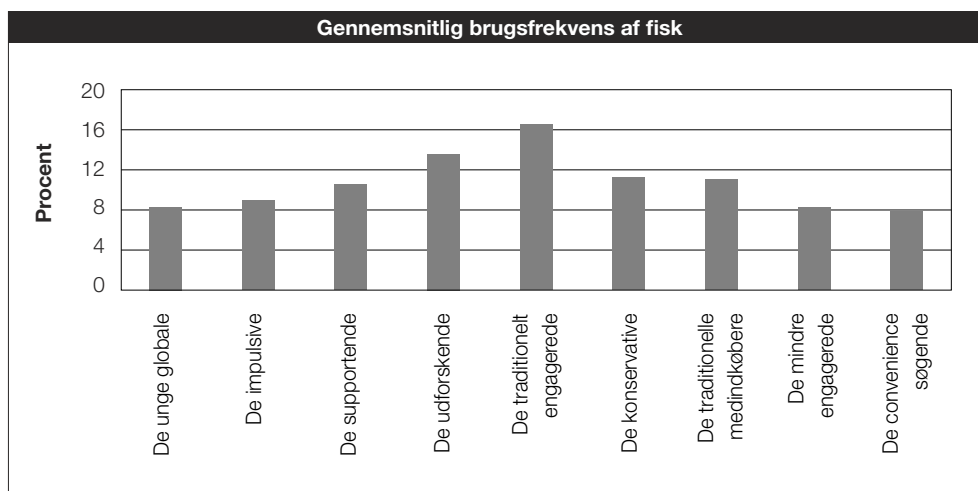
Et spørgsmål, der ofte rejses i forbindelse med den fødevarerrelaterede livsstil, er, om vi ikke har en forskellig livsstil afhængig af, om det er hverdag eller weekend? Forskellig adfærd har vi ganske givet, men hvilken grundlæggende livsstil vi har, er betinget af segment – den arketype, vi som person ligner mest. Vi skifter ikke ham eller arketype, blot fordi vi skifter adfærd fra mandag til tirsdag eller til lørdag. Det er den grundlæggende interesse og motivation, der udgør kernen i hvert segment, og den ændres ikke i løbet af ugen eller fra situation til situation. Når vi har fri, gør vi typisk det, vi har lyst til. Dem, der kan lide at lave mad, gør det i større udstrækning, og dem, der ikke er så begejstrede for det, prioriterer at lave noget helt andet.

Fisk 2 gange om ugen

Kampagnen 'Fisk 2 gange om ugen' og forarbejdet til den er i sin opbygning helt klassisk ud fra en markedsføringstankegang: 1) Hvem spiser fisk i dag, 2) Hvem skal ud fra nogle samfunds- og afsætningsmæssige forhold gerne spise mere fisk og 3) Hvad skal der til for at gennemføre en sådan ændring, 4) Hvordan kommer man bedst i kontakt med målgruppen – medier og budskaber, samt 5) Hvilken effekt har kampagnen haft via præ- og postmålinger på forbrugerniveau og i afsætningsleddet. De vigtigste resultater

1. Datamaterialerne fra disse undersøgelser er arkiveret i DDA som DDA-nr. 17963, 17965, 18290, 18466 og 18467 (red.). Datamaterialerne fra senere undersøgelser er arkiveret som DDA-nr. 17964, 18422 og 18423.

Figur 1.
Forbrug af fisk opdelt
på arketyper; andel af
forbrugerne over 15 år, der
spiser fisk en given dag
(Jysk Analyse, 2005)

og anvendte metoder i kampagens fase 1, som blev afviklet i foråret 2006, skitseres nedenfor.

1) Hvem spiser fisk i dag?

Status på forbruget af fisk er opnået dels via de nationale kostundersøgelser, dels via en kortlægning af forbrugerne (Jysk Analyse, 2005). I gennemsnit spiser voksne danskere 133 gram fisk om ugen (Lyhne et al., 2005), og kun en lille andel opfylder de anbefalede mængder – ca. 15%. Det er de to ældste segmenter, dvs. de traditionelt engagerede og de konservative, derudover de udforskende, der oftest spiser fisk, se figur 1. Dette billede tegner sig stort set uanset, om der spørges bredt til fisk generelt eller mere specifikt til forbrug af frossen fisk eller konserver. Det er samtidig også disse forbrugertyper, der oftest anvender fiskehandleren, når de køber fisk. Hvis det derimod er fiskefærdigretter, så er det de traditionelt engagerede, de traditionelle medindkøbere og de mindre engagerede, der oftest bruger disse produkter.

2) Hvem skal ud fra nogle samfunds- og afsætningsmæssige forhold gerne spise mere fisk?

Med det lave fiskeforbrug og den lille andel, der opfylder de anbefalede mængder, er det i princippet alle, der skal spise mere fisk. Da forbruget i dag er skævt aldersmæssigt, og det er de yngre, der ikke så ofte spiser fisk, er behovet for en ændring i forbruget størst hos de yngre aldersgrupper. Ud fra arketyperne blev der herefter indledningsvis defineret to målgrupper:

A) Primær målgruppe – *de lettere flytbare*:

- Fiskeforbrug over middel
- Arketyperne de udforskende og de supporterende
- Interessere i sundhed og kan lide at lave mad

B) Sekundær målgruppe – *de sværere flytbare*:

- Fiskeforbrug under middel
- Arketyperne de impulsive og de unge globale
- Mere pragmatiske, når det gælder sundhed og kan lide at lave mad
- Arketyperne de traditionelle medindkøbere, de mindre engagerede og de convenience søgende
- Mere pragmatiske, når det gælder sundhed og kan *ikke* lide at lave mad

3) Hvad skal der til for at gennemføre en sådan ændring?

For at belyse mulighederne for at øge forbruget af fisk blandt målgrupperne blev der gennemført fokusgrupper med de to målgrupper i både Aalborg og København, i alt 5 fokusgrupper med 49 deltagere. Formålet var at gå i dybden med hvilke barrierer og muligheder, der opleves i relation til at købe, tilberede og spise fisk og skaldyr, herunder hvilke barrierer, der er sværest at overkomme, og hvad der skal til for at gøre det lettere at spise mere fisk i hverdagen. Endvidere var det formålet at teste kampagnematerialet og forbrugernes umiddelbare reaktioner samt generere ideer til forbedringer. Arketyperne var dels grundlag for at sammensætte mere

Fakta om kampagnen

'Fisk 2 gange om ugen' koordineres af Food Marketing for Fiskebranchens Oplysningsudvalg. Kampagnen har til formål at øge befolkningens indtag af fisk. Dialog med branchen, leverandører, detailhandelskæder, myndigheder og sundhedsorganisationer er i fokus i den løbende udvikling af kampagnen, som gennemføres i samarbejde med reklamebureauet Perceptor og Jysk Analyse (Food Marketing, 2006). Første del af kampagnen blev gennemført i perioden den 6. til 25. marts 2006. Den følges op af flere kampagneaktiviteter i efteråret 2006 og i foråret 2007.

homogene grupper og dels afgørende for at sikre, at grupperne også omfattede segmenter, der ikke er så interesserede i fødevarer, og som derfor ikke er så tilbøjelige til at deltage i fokusgrupper.

Uden at gå i detaljer med resultaterne skal det nævnes, at smag, udseende, lugt og håndtering af fisken er tydelige barrierer for at spise fisk. Håndteringen omfatter uvidenhed og manglende erfaring med fiskeretter. Det bevirker, at fisk opfattes som noget, der er svært at lave og kræver viden om, hvordan det kan tilberedes. Prisen er en barriere; det er en udbredt opfattelse, at fisk er dyrt. Derudover er det en barriere, at fisk for nogle opleves som værende svært at få fat i. Stederne, hvor frisk fisk kan købes, er ikke tilgængelige i tilstrækkelig grad i dagligdagen, hvilket betyder, at fisk simpelthen fravælges, fordi forbrugerne ikke eksponeres for fisken, men i højere grad selv må søge efter den, hvis de ønsker den.

Efter gennemførelsen af fokusgrupperne blev den primære målgruppe for selve kampagnen udvidet med de impulsive og de unge globale, idet disse to segmenter blev vurderet til at være lettere flytbare end de øvrige segmenter i den sekundære målgruppe. Den primære målgruppe for kampagnen består herefter af de unge globale, de impulsive, de supporterende og de udforskende (ca. 50% af forbrugerne); mens den sekundære målgruppe for kampagnen udgør ca. 25% med de traditionelle medindkøbere, de mindre engagerede og de convenience søgende forbrugere.

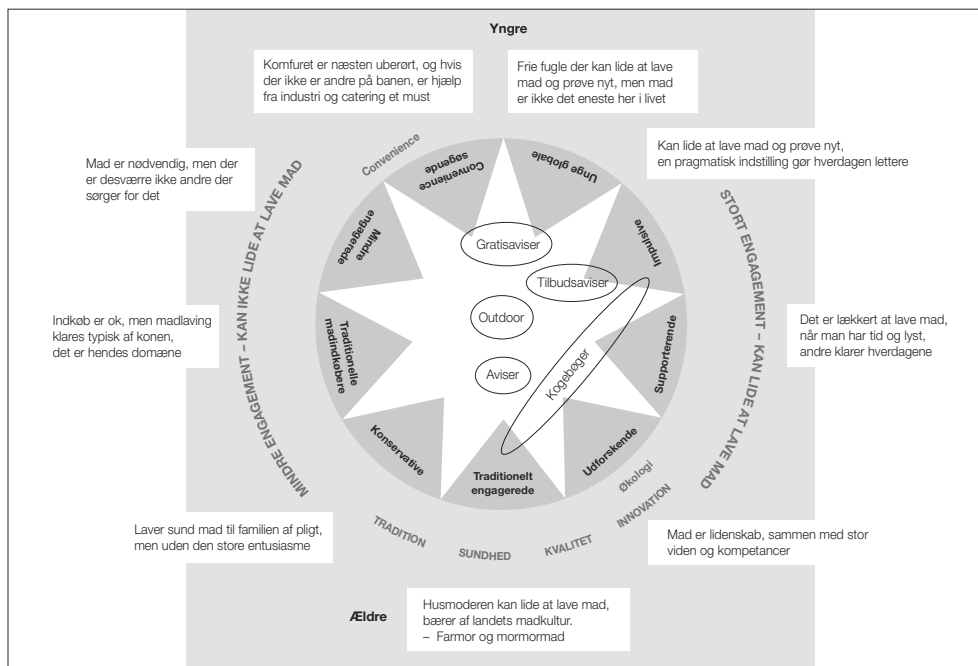
Sammen med det andet forarbejde til kampagnen resulterede analysen i valget af fire strategiske fokusområder (Food Marketing, 2006):

Figur 2.
Outdoor-reklame i 'Fisk 2
gange om ugen'-kampagnen

- **Ernæring og sundhed** med fokus på at skabe kendskab til anbefalingen om at spise fisk 2 gange om ugen
- **Inspiration via ny kokebog** med udgivelse af kokebog nr. 1: Nemme og hurtige hverdagsretter med fisk (primært kendte arter)
- **Tilgængelighed** ved at medvirke til øget synlighed, samt øget udvalg af fisk i detailhandlen – også i discountbutikkerne
- **Information** ved at medvirke til øget viden om fisk via ny portal

Figur 3.
Fødevareuniverset
med ni arketyper
(Jysk Analyse, 2005)

Der er i denne sammenhæng tale om prioriterede fokusområder. Det at udbrede kendskabet til kampagnen og til anbefalingerne om fisk har første prioritet, fordi både viden og større opmærksomhed om fisk betragtes som grundlæggende for øvrige kampagneaktiviteter – også på længere sigt.

4) Hvordan kommer man bedst i kontakt med målgruppen – valg af medier

Kendskab søges opnået via outdoor-plakatpladser over hele landet, se figur 2. Her sigtes især mod yngre mennesker, da de generelt færdes mere ude i det offentlige rum end ældre personer. Internetportal med viden og opskrifter om fisk retter sig også i høj grad mod den yngre del af målgruppen.

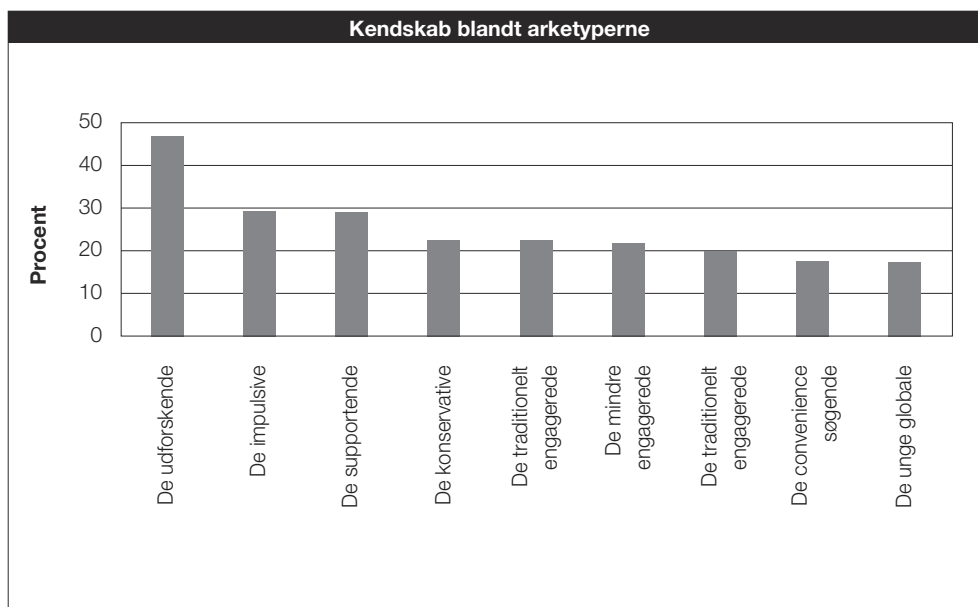
I tråd med projektets grundlæggende tankegang om at involvere producenter og detailhandel for at opnå så stor effekt af kampagnen som muligt blev der til brug for detailhandelskæderne udarbejdet materiale, der frit kunne bruges i kædernes tilbudsaviser. Materialet bestod dels i kampagnens logo, omtale af kogebogen og henvisning til kostrådet om fisk (Astrup, Andersen, Stender & Trolle, 2005).

Detailkæderne blev opfordret til at bruge kampagnens materialer for på den måde dels at støtte op om kampagnen, dels at udnytte kampagnen til at øge deres salg af fisk.

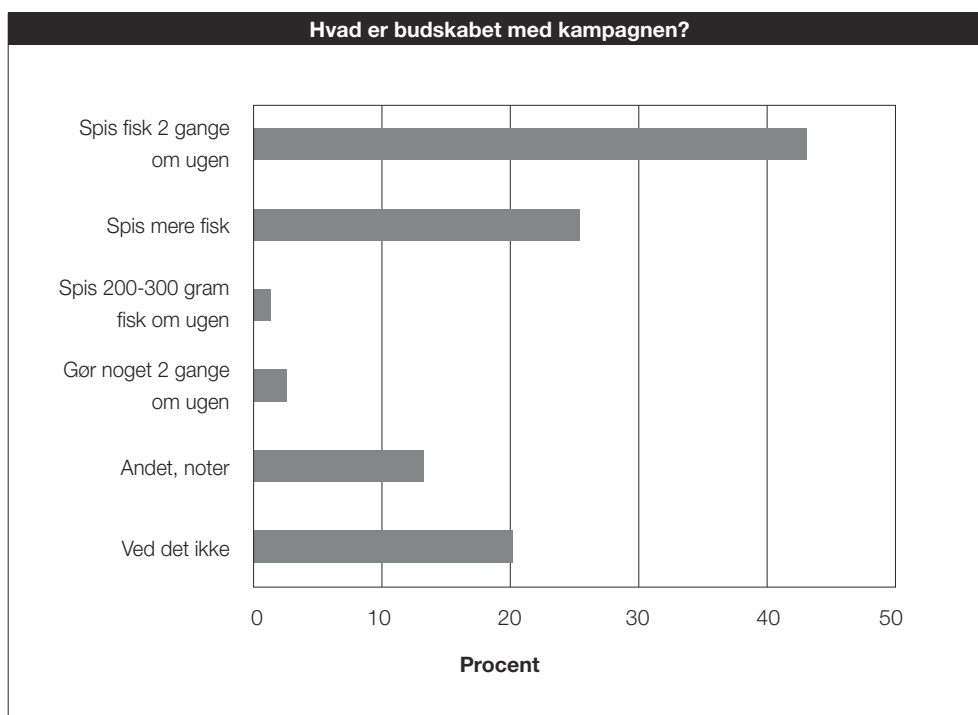
Som medie er tilbudsaviser velegnede, fordi de har en meget bred dækning af husstandene i Danmark. Samtidig involverede valget af dette medie kæderne, og de yderligere omkostninger forbundet med trykning og distribution blev minimeret. Endelig har tilbudsaviser den fordel, at de i højere grad rammer de impulsive, der er mere prisfølsomme og i højere grad læser kædernes tilbudsaviser. Mediet er derimod mindre effektivt i forhold til de udforskende, der i højere grad takker 'nej tak' til reklamer. Valg af dette medie er således med til at synliggøre fisk og påvirke forbrugerne inden købsbeslutningen og i butikken. Kampagnens logo blev anvendt både i tilbudsaviserne og på produkterne.

Kogeboer blev valgt med henblik på at give viden og inspiration til tilberedningen. Dette medie er især effektivt i forhold til den gruppe af forbrugere, der kan lide at lave mad og gerne søger ny inspiration. Kogeboerne blev distribueret via kæderne for at minimere omkostningerne.

Sammenhængen mellem de forskellige arketyper, deres holdninger og relationer til medierne i kampagnen er illustreret i figur 3.

Figur 4.
Kendskab til kampagnen
'Fisk 2 gange om ugen' – målt
i ugen umiddelbart efter
kampagnens afslutning

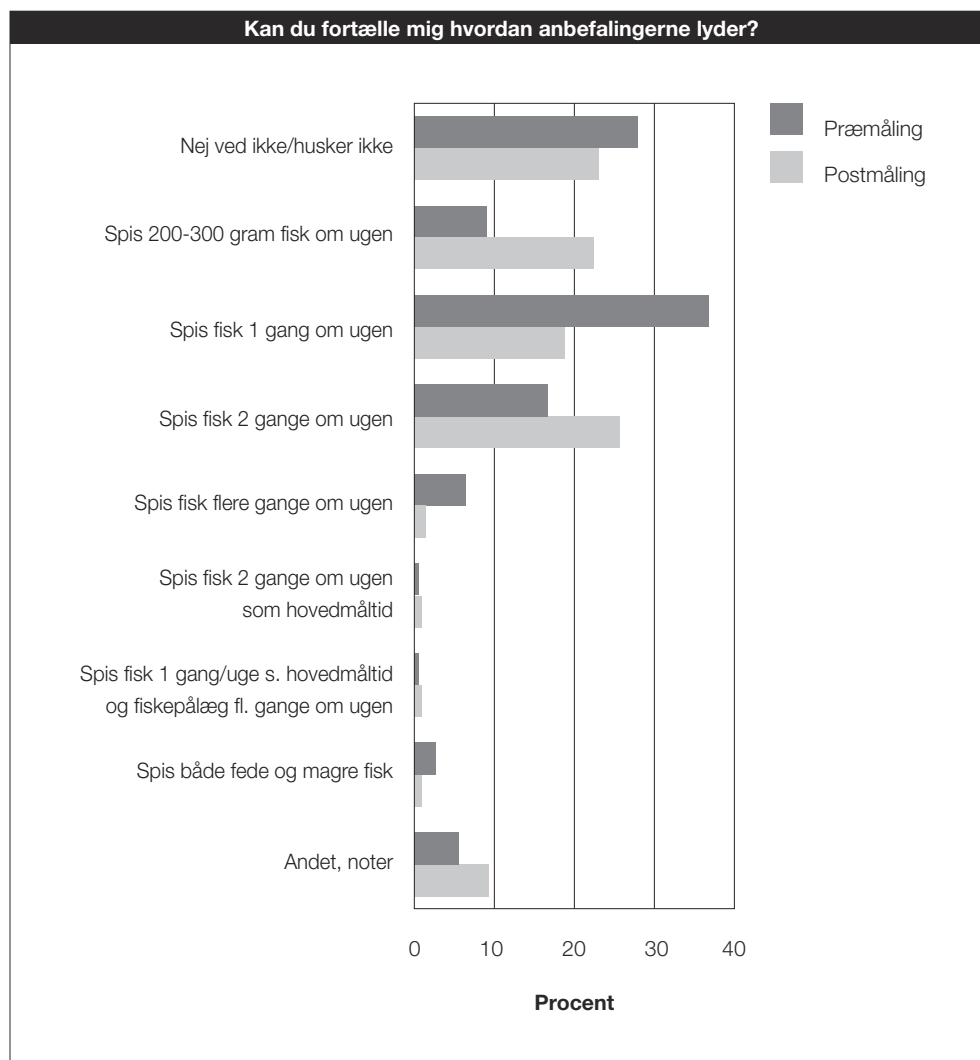
Figur 5.
Forståelse af
kampagnens budskab
(betingelse: har set
kampagnen)

De officielle kostråd og anbefalinger om fisk

Spis fisk og fiskepålæg – flere gange om ugen. Spis fisk to gange om ugen til det varme måltid. Eller en gang om ugen til det varme måltid og næsten hver dag som pålæg. Varier mellem fede fisk, fx laks, sild og makrel, og magre fisk, fx torsk, tun og rødspætter.

Fødevarestyrelsen (Astrup et al., 2005).

Figur 6.
Kendskab til de officielle
anbefalinger for indtag af fisk
(flere svar mulige;
betingelse: mener at kende
de officielle anbefalinger for
hvor meget fisk en voksen
person bør spise om ugen)

5) Hvilken effekt har kampagnen haft – målt via præ- og postmålinger på forbrugerniveau og i afsætningsledet

Effektmålingen er gennemført som to telefoniske undersøgelser baseret på et tilfældigt udvalg af telefonnumre, hvor interviewet er gennemført med den person i husstanden, der sidst har haft fødselsdag. Der er således tale om repræsentative undersøgelser. Der er gennemført en præ- og en postmåling med henholdsvis 900 og 550 telefoniske interviews. 27% af deltagerne kunne huske, at de havde set eller hørt om kampagnen. På dette område er der stor forskel mellem arketyperne, 47% af de udforskende har set kampagnen, hvorimod tilsvarende tal for de unge globale kun er 17%, se figur 4. Omkring 2/3 af forbrugerne kan gengive kampagnens budskab korrekt, se figur 5.

Da kampagnens budskab ligger meget tæt op af de officielle kostenbefalinger, indgår kendskab til disse også i effektmålingerne. For begge målinger er der 40%, der mener at kende kostenbefalingerne. En effekt af kampagnen er, at der er flere, der kan gengive substansen af anbefalingerne; andelen er steget fra 15% til 21%, se figur 6. Anbefalingerne er dermed blevet mere alment kendt. Der kan ikke i disse målinger påvises et øget forbrugshyppighed af fisk umiddelbart efter kampagnens afslutning, hvilket dog heller ikke har været en del af kampagnens kortsigtede mål.

Forbrugerundersøgelserne er suppleret med undersøgelser af afsætningen hos detailhandelskæder og fiskehandlere. I de fire kæder i undersøgelsen kan der ikke påvises en effekt, hvorimod der er en fremgang i sal-

get hos fiskehandlerne på i gennemsnit 13% sammenlignet med samme periode året før.

At resultatet af kampagnen først slår igennem hos fiskehandlerne, må betegnes som forventeligt, da kendskabet til kampagnen er højest i den gruppe af forbrugere, der både er mest sundhedsorienterede, spiser mest fisk og samtidig handler oftere i fiskebutikker. Det drejer sig især om de udforskende forbrugere.

Status på sundhedsfremmekampagnen 'Fisk 2 gange om ugen'

Forskningen i fødevarerelateret livsstil og brugen af arketyper i planlægning og gennemførslen af kampagnen har bidraget med viden på flere områder gennem hele forløbet. I forhold til kampagnen fungerer forskningen i fødevarerelateret livsstil som en rød tråd gennem arbejdet med forbrugere. Det gælder både i forhold til målgruppen, sammensætning af fokusgrupper, endeligt valg af målgrupper for kampagnen, måling af kampagneeffekt og fortolkning af resultaterne.

Alt i alt er det foreløbig lykkedes at skabe større opmærksomhed og involvering i selve produktkategorien fisk. Der er opnået kendskab til kampagnen og øget viden om anbefalingerne hos forbrugere. Samtidig er det tydeligt, at det er nødvendigt med yderligere kampagner for fortsat at skabe øget opmærksomhed om fisk og fremme forbruget heraf. Med arketypernes forskelligheder er det oplagt, at der fortsat arbejdes med vidt forskellige kampagneaktiviteter. Der kan desuden være behov for nytænkning med henblik på at nå en målgruppe som de unge globale. Øvrige i den sekundære målgruppe søges i første omgang påvirket indirekte via den større opmærksomhed på kategorien fisk og via afsmittende effekter af kampagnen.

Referencer

ATV (2003). Fødevareforskning i Danmark – fundament for udvikling og værdiskabelse.

- ASTRUP, A., ANDERSEN, N.L., STENDER, S. & TROLLE, E. (2005). *Kostrådene 2005*. Publikation nr. 36, Ernæringsrådet og Danmarks Fødevareforskning.
- BREDAHL, L. & GRUNERT, K. G. (1997). Identificación de los estilos de vida alimenticios en España. *Revista Investigación Agraria Económica* 12(2), s. 247-263.
- BRUNSØ, K. (1997). *Fødevarerelateret livsstil: Udvikling af et måleinstrument til markedsovervågning af forbrugere for fødevareindustrien*. Ph.d.-afhandling. Århus: Handelshøjskolen i Århus.
- BRUNSØ, K. & GRUNERT, K. G. (1995). Development and testing of a cross-culturally valid instrument: food-related life style. *Advances in Consumer Research* 22, s. 475-480.
- BRUNSØ, K., GRUNERT, K. G. & BREDAHL, L. (1996). *An analysis of national and cross-national consumer segments using the food-related lifestyle instrument in Denmark, France, Germany and Great Britain*, MAPP working paper, no. 35, Århus: Handelshøjskolen i Århus.
- DIREKTORATET FOR FØDEVAREERhverv (2006). Viden, vi skal leve af. Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri.
- FINANSMINISTERIET (2003). Vækst gennem forskning og innovation.
- FOOD MARKETING (2006). 2 gange om ugen – www.foodmarketing.dk.
- JYSK ANALYSE (1999). *Food Focus rapporten '99 – en kortlægning af forbrugerne i Danmark, deres holdninger, værdier og adfærd*. Aalborg: Jysk Analyse.
- JYSK ANALYSE (2005). *Food Focus rapporten '05 – en kortlægning af fødevarerforbrugerne i Danmark, Norge og Sverige, deres holdninger, værdier og adfærd*. Aalborg: Jysk Analyse.
- LYHNE, N., CHRISTENSEN, T., GROTH, M. V., FAGT, S., BILTOFT-JENSEN, A., HARTKOPP, H., HINSCH, H.-J., MATTHIESSEN, J., MØLLER, A., SAXHOLT, E. & TROLLE, E. (2005). *Danskernes kostvaner 2000-2002*. Søborg: Danmarks Fødevareforskning.

Tal, der taler

– Spørgeskemaundersøgelser til samfundsbeskrivelse før og nu

Af ANNE SOFIE FINK, DANSK DATA ARKIV

Systematisk indsamling af kvantitative data er en uundværlig informationskilde for blandt andet forskningen, den offentlige administration og markedsanalytikerne. *'Tal, der taler'* har helt tilbage til oldtiden været indsamlet af magthaverne med soldaterudskrivning og skatteopkrævning som de dominerende formål. Den historiske udlægning i denne artikel vil tage udspring i oplysningstiden, hvor samfundet bliver studieobjekt i sin egen ret (Andersen 2002), og vi derfor møder dataindsamling med et egentlig samfundsbeskrivende sigte (Bottomore & Nisbet 1978). I artiklen vil spørgeskemaet til indhentning af survey-data og dets forløbere være omdrejningspunkt. Jeg ønsker at vise, hvordan spørgeskemateknikkens udvikling afspejler forandringer i måden, samfundet som undersøgelsesobjekt er anskuet på. Som fremstillingsform har jeg valgt fire nedslag i historien og anvendt analogierne i samfundet som organisme, som maskine, som struktur og som individuelle aktører til at redegøre for nybrud for spørgeskemaet.

Brugen af spørgeskemaet indskrives sig i den kvantitative undersøgelsesmetodologi. Et spørgeskema er et værktøj til at få viden om sociale og andre fænomeners udbredelse og sammenhæng (Olsen 2006). Skemaets spørgsmål besvares overvejende ved anvendelse af skalerede prædefinerede svarkategorier. På enkelte spørgsmål vil der kunne svares frit. Skemaet kan rettes til en hel population, men rettes typisk til et repræsentativt stikprøvebaseret udsnit af populationen. Det indsamlede datasæt tilvirkes (Olsen 1998), således at det kan analyseres ved hjælp af en statistisk programpakke. Er der tale om et datasæt indhentet fra en systematisk udvalgt stikprøve, vil analyseresultaterne kunne generaliseres til hele populationen. Når der her

ses tilbage i tiden med hensyn til udviklingen af spørgeskemateknikken, er der naturligvis et væld af faktorer – udviklingen inden for sociologidisciplinen, statistisk analyse, databehandling, videnskabsidealer etc. – der i samspil har bevæget teknikken til, hvor den er i dag. Artiklen her formår alene at anlægge en optik på denne udvikling.

En organisme overvåges

Ser vi i første omgang tilbage til 1600-tallet, fremstilles Storbritannien som foregangsland med hensyn til systematisk indsamling af data til samfundsbeskrivelse.¹ Grunden til, at man intensivt beskæftigede sig med befolkningsopgørelse var, at man anså en positiv befolkningstilvækst som vejen til velstand (Bulmer et al. 1991; Marsh 1982). Baggrunden var et merkantilistisk ideal, der satte nationalstatens voksende økonomiske velstand som sit centrum. Velstand skulle medvirke til at sikre den nyetablerede nationalstat sin overlevelse på længere sigt. Samme overbevisning kunne genfindes i Danmark på daværende tidspunkt, hvor man også frygtede, at smitsomme sygdommes udbredelse og krige kunne ødelægge befolkningens vækstkurve og hermed væksten i velstandsniveau.

Fra 1629 har man i London udarbejdet de såkaldte *'bills of mortality'*, der listede årsager til dødsfald. Formålet med opgørelserne var i begyndelsen alene at blive bekendt med dødstallet for så tidligt som muligt at blive opmærksom på epidemier i frem-march, idet hyppige udbrud af epidemier var karakteristisk for London som for andre af datidens storbyer. Den almindelige borger havde glæde af *'the bills'*, som man kunne købe rundt om i London. Borgerne kunne

1. Der findes mange publikationer (eksempelvis Bulmer et al. 1991 og Marsh 1982), der beskriver udviklingen i brugen af tal inden for samfundsvidenskab i en britisk og amerikansk kontekst. Tilsvarende historiske beskrivelser af udvikling i brugen af tal i Danmark, har jeg ikke fundet.

The Diseases and Casualties this Week

Abortive	3	Jaundies	1
Aged	52	Imposthume [3]	2
Ague	12	Mortification	7
Apoplexy	1	Plurisie	2
Asthma	2	Rash	1
Bloody Flux	1	Rheumatism	1
Cancer	4	Rickets	1
Childbed	4	Rising of the Lights [4]	1
Chrisoms [1]	2	Rupture	1
Colick	2	Small-Pox	54
Consumption	78	Stillborn	9
Convulsion	112	Stone	2
Dropsie	26	Stoppage in the Stomach	2
Evil	1	Suddenly	1
Fever	76	Teeth	39
French-Pox	2	Thrush	1
Gangrene	1	Tissick [5]	5
Gout	1	Twisting of the Guts	6
Gripping in the Guts	14	Ulcers	1
Headmouldshot [2]	2		

[1] Infant who died before or shortly after baptism, [2] Inflammation or water in the brain, [3] Cyst or abscess, [4] Lung problems og [5] Consumption.

Christned Males 171. Females 156. In all 327, Buried Males 26. Females 26. In all 52.

Decreased in the Burials this Week 52.

Kilde: <http://www.infopt.demon.co.uk/grub/mortalit.htm>

Tabel 1.
Liste over
dødsårsager fra
1719

herigennem holde sig orienteret om mulige kommende epidemier.

Tabellen viser listen over officielle dødsårsager, som den var udarbejdet i 1719. Det er værd at bemærke, hvad man i 1719 anså for at være objektive dødsårsager. Heraf er mange tvetydige, uklare og pudsige. Det er bemærkelsesværdigt, at der ikke findes en restgruppe (andre årsager/ikke muligt at diagnosticere). Det kunne således ikke tillades, at Londons borgere døde af andet end de officielt oplyste årsager!

I 1662 udkom bogen „*Natural and Politcal Observations with reference to the Government, Religion, Trade, Growth, Ayre, Diseases and the several Changes of the*

said City of London“ baseret på disse ’bills of mortality’. Heri fandtes blandt andet de første simple beregninger af forventet middellevetid. „*Bills of Mortality*“ kan betragtes som det første forsøg på samfundsforskning ved hjælp af systematisk tælling (Marsh 1982), hvilket i datiden gik under betegnelsen political arithmetic (Bulmer et al. 1991).

Også i Danmark – for Københavns vedkommende – findes der fra 1709 opgørelser over dødsårsager (Johansen 2002).² I kraft af sådanne opgørelser bliver dødsårsager til et socialt fænomen, der kan studeres. Det er klart, at interessen for indsamling af data ikke bunder i statsmagtens interesse for den enkelte borgers ve og vel, men i en instru-

2. I Johansens (2002) tabel over dødsårsager anvendes kategorien ’anden specificeret årsag’, som den mest anvendte kategori. Det kunne tyde på, at den ansvarlige for indberetning løbende har udvidet antallet af kategoriseringsmuligheder. Desuden anvendes der en ’dødsårsag ubekendt’-kategori. Dette skal ses i forhold til den londonske opgørelsesform, hvor antallet af kategorier er fast og uden ’rest’-kategori.2.2

mentel interesse for overvågning af dødsfald som indikator for befolkningstilvæksten. Disse opgørelser kan siges at afspejle et organistisk syn på den befolkning, der beskrives. Deres formål var ene og alene at overvåge den autonome organismes vækst og misvækst. Når de kun findes for hovedstadsbefolkningen, må det kunne forklares med, at der for bybefolkninger fandtes en markant overdødelighed i forbindelse med epidemier (Johansen 2002).

Maskinen – delkomponenter efterses

Anden halvdel af 1800-tallet var en periode, hvor nøden blandt de fattige i London og i andre større byer øgedes drastisk i kølvandet på industrialiseringen (Marsh 1982, Reid 1987). Omfanget af sult og fattigdom betød, at forhold, der tidligere betragtedes som den enkeltes problem, nu trængte sig på som et samfundsmæssigt anliggende. Samtidigt mødte man forestillingen om, at man for samfundet som for en maskine kunne beskrive dets funktionsmåde systematisk og herved finde ud af, hvordan det kunne indrettes mere hensigtsmæssigt. Information indsamlet ved brug af systematiske metoder kunne frembringe denne indsigt om samfundets lovmæssigheder, der videre kunne anvendes til kontrol.

„Central to this attempt to comprehend the transformation of society was the application of scientific method: scientific knowledge and its application in technology, was a primary motive force in the industrialization process and it appeared logical to the Victorians to employ similar methods in the analysis and management of human behaviour.“ (Reid 1987: 2)

Hvor man før havde set dataindsamling som passiv overvågning fra statsmagtens side, ser man her systematisk beskrivelse som kilde til forklaring af variation og kontrol af samme. To eksempler på befolkningsstudier skal præsenteres her.

I slutningen af 1800-tallet gennemførte Charles Booth (1840-1916)³ undersøgelsen *„Life and Labour in London, 1886-1903“*. Booths undersøgelse var motiveret af tidligere estimationer af andelen af fattige i London, som han anså for at være alt for høje. Andelen var sat til 10% (Booth endte dog med en andel på omkring 30% (Marsh 1982)). Undersøgelsen udmærkede sig ved, at Booth arbejdede med hypoteser om kausale sammenhænge mellem fattigdom og andre sociale fænomener. På baggrund af sit studie kunne Booth – i opposition til den gængse mening i tiden – argumentere for, at fattigdom ikke var forårsaget af det enkelte individs manglende lyst til at tjene til livets ophold, men af årsager som dårligt helbred, familiestørrelse, arbejdsløshed etc. – altså fænomener, som var socialt betingede og vanskeligt kontrollerbare for den enkelte.

Som arvtager til Booth gennemførte Seebohm Rowntree (1871-1954) en omfattende undersøgelse af fattigdom i York i 1899, hvor han kunne demonstrere livscykluseffekter, der kunne bringe mennesker ud af eller ind i fattigdom afhængigt af, hvordan deres familieforhold skiftede. Rowntree arbejdede blandt andet med en – for datiden – sofistikeret definition af fattigdom, idet en person defineredes som fattig, hvis han/hun ikke havde tilstrækkelige økonomiske midler til at købe den mængde føde (beregnet som kaloriemængde), han/hun dagligt havde nødig for at opretholde fysisk efficiens (betegnelsen må omtrent være synonym med arbejdsduelig⁴). Desuden arbejdede Rowntree med begrebet sekundær fattigdom, der dækkede en tilstand, hvor en person anvendte sine økonomiske midler til indkøb af ikke-essentielle varer som fx spiritus eller møbler og derfor ikke var i stand til at opretholde en tilstrækkelig diæt. Ikke mindst i kraft af disse kategoriseringer er Rowntrees studie et fint eksempel på arbejde med systematisk indsamling af data og kausalitetsbetragtninger. Rowntree kunne demonstrere, at 15% af Yorks arbejderklasse svarende til 10% af Yorks indbyggere levede under forhold, der kunne betegnes som primær fattigdom. 18% betegnedes som

3. <http://booth.lse.ac.uk/>

4. Her kan det naturligvis ikke forbigås, at Rowntree selv var den største arbejdsgiver i York og derfor af den grund alene havde en væsentlig interesse i, at arbejderne kunne møde på arbejde og yde en indsats.

sekundært fattige. Det deprimerende billede var i høj grad overensstemmende med Booths tidligere resultater fra London (Briggs 1961). I maskinalogiens termer kunne der bydes på, at der findes en systematisk fejl i maskineriet begge steder.

Det er karakteristisk for disse fattigdomsstudier, at de gør op med den organistiske beskrivelsesmåde og i stedet anvender en mekanistisk tilgang. Befolkningen – den fattige del – udgør en samfundsmaskine, der for at kunne fungere må være velsmurt i hvert enkelt led; hvert enkelt individ måtte fungere optimalt. En anden brudflade ligger i, at befolkningen, der beskrives, nu ikke længere er en helhed, men et udsnit – de fattige. Borgerskabet, hvis filantropiske repræsentanter gennemførte disse undersøgelser, skulle ikke beskrives, men formidle problematikken til magthaverne. De kunne så efterfølgende opnå bedre muligheder for at kontrollere og optimere maskinen (de fattige) på baggrund af det billede, der var tegnet. Både Rowntree og Booth tog udgangspunkt i et ideal om objektivitet, de havde overtaget fra naturvidenskaben og ønskede derfor for enhver pris at undgå at være tendentiøse eller værdiladede. Deres resultater måtte tale for sig selv.

Både Booths og Rowntrees undersøgelser er i dag at betragte som pionerundersøgelser inden for samfundsbeskrivelse ved hjælp af spørgeskemateknik. Deres undersøgelser har således en hel del af de karakteristika, der betegner spørgeskemaundersøgelsen inden for det sociale område. Der er tale om feltarbejde, de administrerer selv indsamlingen af data, der opnås en passende dækningsgrad, data indsamles på mikroniveau, og der foretages en kvantificering (Bulmer et al. 1991).

Struktur – indsigt i sammenhænge

Statistikeren og matematikeren Arthur Bowley (1869-1957) leverede det egentlige gennembrud for den videnskabelige spørgeskemaundersøgelse (Marsh 1982), som han præsenterede med bogen „*The Measure-*

ment of Social Phenomena“ (1915)⁵. Bowleys undersøgelse adskilte sig fra de tidligere fattigdomsstudier ved, at han anvendte præcist formulerede spørgsmål og havde en præcis definition af sine variable herunder af indkomst, fattigdom, husholdning etc. Hermed introducerede Bowley en systematik, der var ukendt for de tidligere undersøgere, der så selve informationsindsamlingen som mindre væsentlig i forhold til at opnå besvarelse af nogle overordnede undersøgelsesspørgsmål. Det var Bowleys overbevisning, at måleinstrumentet ikke måtte forandre sig, hvis hensigten var at summere svar på spørgsmål. Spørgsmålene skulle derfor fremstå standardiserede og stilles på den samme måde hver gang, nøjagtig ligesom længde måles med en standardiseret målestok (Young 1990).

Som fattigdomsstudierne omtalt ovenfor rettede også Bowleys studie sig mod de fattige som gruppe. De udpegedes dog ikke længere ved skøn, men ved at være bosiddende i bestemte dele af London. Heraf kan afledes, at dårligdommen ikke længere er defineret som knyttet til de maskinelle dele eller med andre ord: personens manglende formåen. Fattigdom er i stedet forstået som en samfundsmæssig struktur, som nogle borgere er underlagt.

Når Bowleys forgængere Booth, Rowntree og andre indsamlede data, var målet at få information fra hele populationen. De har uden tvivl i et eller andet omfang måttet udelade nogle for at overkomme datamængden, men de har gjort dette skønmæssigt afledt af deres informationsbehov vedrørende bestemte emner. Da Bowleys midler var begrænsede, måtte han fra begyndelsen betjene sig af repræsentanter for den valgte population. For at opnå systematik i sin udvælgelse udarbejdede Bowley lister over samtlige husstande i sit studieområde og udvalgte herfra tilfældigt sin stikprøve. I dag er Bowley derfor kendt for at være den første til at anvende statistisk metode til stikprøveudvælgelse og dermed skabe repræsentativitet (Reid 1987). Han er desuden kendt for at udføre beregning af konfidensintervaller (Desrosières i Bulmer et al. 1991).

5. Bogen har den alternative titel: *Livelihood and Poverty: a study in the economic conditions of working-class households* (<http://cepa.newschool.edu/het/profiles/bowley.htm>) og var skrevet i samarbejde med A. R. Bennett-Hurst.

Bowley var matematiker af uddannelse og fik i 1895 ansættelse ved London School of Economics and Political Science (LSE). Med Bowley introduceredes beskrivelse af sociale fænomener (problemer) i universitetsverdenen, om end anvendelse af spørgeskemaet som indsamlingsmetode først vinder udbredt anerkendelse omkring 1940 (Moser & Kalton 1979).

Bowley valgte at interviewe sine undersøgelsesobjekter ansigt til ansigt, hvorimod hverken Rowntree eller Booth havde haft tillid til, at deres målgruppe kunne svare sandfærdigt. De havde i stedet interviewet myndighedspersoner omkring en familie, som man anså for pålidelige.⁶ Men selv om det enkelte individ er blevet sin egen talsmand, så er det fortsat kollektivet i form af strukturelle forhold, der efterspørges viden om. Repræsentativitetstankegangen understreger yderligere, at befolkningen er anskuet som en struktur – et mønster – hvis sammenhænge lader sig afdække systematisk.

Individuelle aktører

Yderligere fremmarch for spørgeskemateknikken møder vi i mellemkrigsperioden, hvor der foregik nogle gennemgribende samfundsforandringer (Andersen 2002). De ændrede økonomiske og sociale forhold forårsagede blandt andet en stigende efterspørgsel efter befolkningsbeskrivende data, der kunne være handlingsgrundlag for den stærke, velmenende stat (Overgaard 1984).

Det endelige gennembrud for spørgeskemateknikken tilskrives ofte den østrigske matematiker Paul F. Lazarsfeld (1901-1976) (Bulmer et al. 1991; James S. Coleman i Lazarsfeld 1982; m. fl.). Følgende bidrag, der forårsagede brud med tidligere tiders tænkning og praksis for spørgeskemamethoden, anser jeg for væsentlige i denne sammenhæng. Den moderne spørgeskemaundersøgelse anvender data til at besvare samfundsrelaterede problemstillinger opstillet i en kausal forståelsesramme frem for at måle på enkeltstående variable (Marsh 1982). Det betyder eksempelvis, at det løbende debatteres, hvordan begreber, der måles på, skal

defineres. Ved en operationalisering af et socialt fænomen som eksempelvis fattigdom i en spørgeskemaundersøgelse er det derfor væsentligt, at der fastlægges kategorisering og dimensionering, der er i overensstemmelse med den alment vedtagne kulturelle forståelse af de opstillede koncepter og sociologisk teori (Cicourel 1964). Eksempelvis vælger man i Socialforskningsinstituttet (SFI) at anvende to mål for fattigdom, som helst yderligere relateres til begrebet social eksklusion (Social Forskning 2005). For at sikre almenheden bliver respondenterne typisk mødt af et batteri af spørgsmål, et indeks eksempelvis for fattigdom, der analytisk set måler på det samme (Converse 1987). På den måde søger man at undgå tilfældige udsving i tilkendegivelser.

Ofte anvendes panelundersøgelser, hvor man i modsætning til traditionelle tværsnitsundersøgelser interviewer de samme individer flere gange med bestemte tidsintervaller. Panelundersøgelser blev oprindeligt gennemført for at spare penge, men da det jo netop er interessant at kunne studere ændringer over tid, kommer de undersøgelsesanalytiske fordele til at gå side om side med de økonomiske fordele. Fattigdom er et eksempel på et socialt fænomen, der i høj grad er livscyklusafhængigt, idet kun meget få er fattige hele livet, mens en del oplever perioder som fattige.

Dette er en udvikling af spørgeskemaformen til beskrivelse af en kompleks virkelighed, hvor individers svar på enslydende spørgsmål i spørgeskemaet er foranderlige over tid i henhold til skiftende livssituationer og begrebsforståelse. Denne forventning om variation ville man ikke have fundet i de tidlige studier, hvis respondenter primært manifesterede tilstedeværelsen af bestemte samfundsmæssige strukturer.

Indenfor den kommercielle verden havde markedsundersøgelser gennemført ved hjælp af spørgeskemaer siden 1930'erne haft en central plads (Moser & Kalton 1985). Men det var først omkring 1940, at spørgeskemamethoden fik plads inden for universitetsverdenen, og man kan derfor tale om den moderne videnskabelige stik-

6. Der er derfor visse forfattere, der vælger at betragte Booths og Rowntrees studier som en slags reportager (fx Miller 1983).

prøvebaserede spørgeskemaundersøgelse. Landvindinger på det kommercielle og det akademiske område har siden gensidigt befrugtet hinanden. Således er væsentlige udviklinger af spørgeskemametoden kommet fra kommercielle aktører, der har haft midler til at udvikle nye teknikker til indsigt i den enkeltes motiver og adfærd (Moser & Kalton 1979). Inden for den kommercielle verden er spørgeskemametoden blevet et uundværligt redskab til at afdække præferencer. Karakteristisk for dette brud med tidligere tiders spørgeskemaundersøgelser er, at fokus flyttes fra kollektivet til individet eksempelvis vælgeren, forbrugeren, patienten osv. Hermed er interessen heller ikke længere at afdække sociale strukturer inden for et bestemt område, men at studere det enkelte individs handlinger (the study of action) som uafhængigt af andre individers. Dette skift er helt fundamentalt set i forhold til den klassiske sociologiske teori, der så strukturer som noget, den enkelte var underlagt, noget determinerende. Når der i stedet bliver tale om handling, er det konceptuelle udgangspunkt tilstedeværelsen af en fri vilje. Som sådan knytter den moderne spørgeskemaundersøgelse an til behaviorismen, der vandt frem i 1950'- og 1960'erne. Det var behaviorismens hensigt at se på udkomme (handling) uden interesse for de indre mentale processer (Miller 1983).

Denne moderne spørgeskemaundersøgelse bliver i det lys uhyre velegnet for den samfundsvidenskabelige forskning, den moderne bureaukratiske administration, de kommercielle aktører og andre, der alle har brug for et redskab, der skaber adgang til og forståelse for individets ønsker og behov inden for bestemte rigide rammer. Ikke mindst i samspil med udvikling i databehandlingsværktøjer, der blandt andet har gjort det muligt at håndtere enorme datamængder, har spørgeskemaet vundet sin position som essentielt redskab for det 20. århundredes samfund.

Til alting og ingenting?

Ovenfor er beskrevet, hvordan „the bills of mortality“ med sine kategoriserede dødsårsager var forløber for fattigdomsstudier, der tog fat på anvendelsen af egentlige spørgeskemaer til den moderne spørgeskemaundersø-

gelse, der forsøger at tage højde for kompleksiteten i individets moderne tilværelse.

Vi møder i dag derfor spørgeskemaundersøgelser inden for alle de humane videnskaber; medicin, samfundsvidenskab, humaniora etc., inden for den offentlige administration samt den organisationelle og kommercielle verden. Med sin evne til at fremfinde orden og regularitet i social adfærd (Bulmet et al. 1991) og lade statistikken levere analyseværktøjet, er spørgeskemaundersøgelsen blevet modalitet for forståelse og beslutningstagen i en lang række sammenhænge.

Spørgeskemateknikken har også fået en væsentlig position som undervisningspensum i samfundsvidenskabelig metode på universiteterne og andre højere læreanstalter. Det betyder, at der manifesteres en fælles forståelse af, hvad metoden er og kan. Desuden stifter vi i dagligdagen bekendtskab med spørgeskemateknikken, når vi ringes op af analyseinstitutter, besvarer pop-up-undersøgelser på internettet, læser undersøgelsesresultater i aviserne eller ser quiz-programmer som „9 ud af 10“ i fjernsynet. Man kan derfor hævde, at spørgeskemaundersøgelsen er blevet en fremherskende optik på vores moderne samfund, som vi alle betjener os af. Vi er på en gang objekter (når vi svarer) og subjekter (når vi læser og vurderer undersøgelsesresultaterne).

Metodens påståede immanente værdifrihed kombineret med statistikprogrammernes mulighed for at foretage uanede mængder af beregninger og sammenligninger (Broch 1987, Sørensen 1998) rummer fare for, at tallene bliver til sandhed i sig selv, idet analyseresultaterne kommer til at optræde løsrevet fra den metode og teknik, der skabte dem. Hermed kan man tale om metode og teknik som en 'black box' (Rose 1999, Reid 1987), hvor hverken spørgsmålsbatteri eller analyser gennemgår kompetent vurdering (Sørensen 1998, Hansen 2000), men ukritisk lægges til side for alene at fokusere på de frembragte resultater. Med den samfundsmæssige magtposition spørgeskemaundersøgelsen har været med til at give tallenes tale, er det vigtigt at stille sig kritisk. Ikke for at tilsidesætte spørgeskemaet som teknik til samfundsbeskrivelse, men for at se det som afhængig af sin historiske kontekst.

Referencer

- ANDERSEN, HEINE 2002: *Samfundsvidenskaber i kontekst*. Frederiksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- BROCH, TOM 1987: *Statistik og erkendelsesproduktion*. København: Sociologisk Institut Arbejdspapir
- BRIGGS, ASA 1961: *A Study of the Work of Seebohm Rowntree 1871-1954*. London: Longmans, Green and Co. Ltd.
- BOTTOMORE, T. B. & ROBERT A. NISBET 1978: *A history of sociological analysis*. New York: Basic Books
- BULMER, MARTIN, KEVIN BALES & KATHRYN KISH SKLAR (RED.) 1991: *The social survey in historical perspective 1880-1940*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CICOUREL, AARON V. 1964: *Method and Measurement in Sociology*. New York: The Free Press.
- CONVERSE, JEAN 1987: *Survey Research in the United States – Roots and Emergence 1890-1960*. Berkeley og Los Angeles: University of California Press.
- DESROSIERES, ALAIN 1991: *The part in relation to the whole: how to generalise? The prehistory of representative sampling* i Bulmer, Martin; Kevin Bales & Kathryn Kish Sklar (red.): *The social survey in historical perspective 1880-1940*: Cambridge: Cambridge University Press.
- Hansen, Erik Jørgen & Bjarne Hjort Andersen 2000: *Et sociologisk værktøj – Introduktion til den kvantitative metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- HANSSON, FINN & KURT AAGAARD NIELSEN (RED.) 1996: *Dansk Sociologis Historie – Et politiseret fag gennem brud og kontinuitet*. København: Forlaget Sociologi.
- JOHANSEN, HANS CHRISTIAN 2002: *Danish Population History 1600-1939*. Odense: University Press of Southern Denmark.
- LAZARSFELD, PAUL F. 1982: *The Varied Sociology of Paul F. Lazarsfeld – Writings Collected and Edited by Patricia L. Kendall*. New York: Columbia University Press.
- LEGGATT, TIMOTHY (RED.) 1974: *Sociological Theory and Survey Research – Institutional Change and Social Policy in Great Britain*. London: Sage Publications Ltd.
- MARSH, CATHRINE 1982: *The Survey Method – The Contribution of Surveys to Sociological Explanation*. London: George Allen & Unwin.
- MILLER, WILLIAM L. 1983: *The Survey Method in the Social and Political Sciences*. London: Frances Pinter (Publishers).
- MOSER, SIR CLAUS & GRAHAM KALTON 1985: *Survey Methods in Social Investigation*. Aldershot/Brookfield: Gower Publishing Company Limited.
- OLSEN, HENNING 1998: *Tallenes talende tavshed*. København K: Akademisk Forlag A/S
- OVERGAARD, HANS CHR. 1984: *Forskning som tjener*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.
- REID, STUART 1987: *Working with statistics an introduction to quantitative methods for social scientists*. Cambridge: Polity.
- ROSE, NICOLAS 1999: *Powers of Freedom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SOCIAL FORSKNING (2005). København: Social Forskning.
- SØRENSEN, AAGE B. 1998: *Theoretical mechanism and the empirical study of social processes* i Hedström, Peter & Richard Swedberg: *Social Mechanisms – An Analytical Approach to Social Theory*. Cambridge: Cambridge University Press
- YOUNG, MICHAEL L.(RED.) 1990: *The Classics of Polling*. New York: The Scatecrow Press Inc. Metuchen.

Klargøringen af folketællingen 1801

Af HANS JØRGEN MARKER

Folketællingen 1801

Folketællingen 1801 blev afholdt den 1. februar i året.¹ Den var den tredje landsdækkende folketælling i det danske kongerige, og den blev den eneste komplette nominelle² folketælling i Danmark-Norge og hertugdømmerne. Forud for denne havde der været to fulde folketællinger i 1769, som kun var nominal i hertugdømmerne og 1787, som ikke var nominal i Norge. Før 1769 er der ikke taget komplette folketællinger, men der er bevaret mange mandtal for dele af riget. Særlig berømt internationalt er mandtallet 1703 for Island.³

Bestemmelserne for folketællingen 1801 findes i et cirkulære af 28. november 1800⁴. Cirkulæret udpegede stiftamtmandene

som ansvarlige vedrørende byerne og biskopperne vedrørende landområderne. Det overordnede ansvar havde det nydannede Dansk-Norsk Tabelkontor. I byerne var det rodemesteren, der stod for den praktiske gennemførelse, i landområderne var det sognepræsten hjulpet af degnen og skolelæreren. I byerne gik rodemesteren fra hus til hus og optegnede beboerne i henhold til oplysninger fra husstandsoverhovedet. I landdistrikterne skulle husstandsoverhovederne rapportere til sognepræsten. Det blev de meddelt fra prædikestolen.

Folketællingen skulle omfatte såvel „Indfødte“ som „Fremmede“, der var tilstede på tællingsdagen. De indfødte skulle tælles,

Optegnelse af Huse og Gårde i <i>Nordhimmerland</i> Sogn under <i>Odense</i> Amt, saaledes som det befandtes at være den 1ste Febr. 1801, tilligemed Tilhøring om enhver Person's Stand, Ejendoms og Røttingsdel, m. v.						
Navnet og Størrelsen af Huset eller Gården, samt de tilliggende Ager	Ejendomsret eller Navnet på ejeren	Stad eller anden Tilhøring	Størrelsen af Huset, eller den der er tilhørende Ager, i Rødder	Størrelsen af Huset, eller den der er tilhørende Ager, i Rødder	Størrelsen af Huset, eller den der er tilhørende Ager, i Rødder	Størrelsen af Huset, eller den der er tilhørende Ager, i Rødder
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	44	11 1/2	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	13	1	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	17	1	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	16	1	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	38	9 1/2	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	11	9 1/2	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	11	11 1/2	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	8	1	<i>Hans Christian Andersen</i>	1
<i>Byens Indbyggere</i>	<i>Hans Christian Andersen</i>	<i>Hansen</i>	5	1	<i>Hans Christian Andersen</i>	1

Figur 1.
Folketællingsliste
fra et landsogn

1. Degn (2001) s. 3 ff. Ole Degns fremstilling ligger til grund for meget af det følgende.
2. Nominel vil sige med navnelister
3. Se herom: *Garðarsdóttir* (2005)
4. Fogtman (1802) (Reskript af 28. november 1800)

Figur 2.
Folketællingsliste
fra en købstad

Optegnelse IX						
Paa Folketallet i <i>St. Velfærdskøbstad</i> , saaledes som det befandtes af være den 1 ^{ste} Februar 1801, tilføjedes Beretning om enhver Person's Stand, Embede og Hveringssted, m. v.						
Husets Navn samt Husejers og Bolvers Nummer (se og Familienes Antal)	Personernes fulde Navne i enhver Familii	Hvad enhver Person er i Familien	Verdens Alder eller det indbrændte Aars Beretning	Kalder eller alder og hvor ofte de have været i Skole eller Udflygt	Personernes Tilstand Embede Tjenestling Handværk Stillingen eller andet de leve af	Samme som Folketallet (seet i en hver Huse) eller som den hele Tilføjelsen
Strandgade No 1- 1 ^{ste} Fam.	Jens Christensen Gæstgæver		62	1800	1800	
	Kristine Jensens Hustru		54	1800	1800	
No 2- 2 ^{de} Fam.	Hans Peter Jensen Lørdag		11	1800	1800	
	Christen Petersen Gæstgæver		39	1800	1800	
	Jens Christensen Hustru		54	1800	1800	
	Kristine Jensens Hustru		54	1800	1800	
	Hans Peter Jensen Lørdag		11	1800	1800	
	Christen Petersen Gæstgæver		39	1800	1800	
	Jens Christensen Hustru		54	1800	1800	
	Kristine Jensens Hustru		54	1800	1800	
	Hans Peter Jensen Lørdag		11	1800	1800	
	Christen Petersen Gæstgæver		39	1800	1800	
No 3- 3 ^{die} Fam.	Nils Mathiasen Gæstgæver		39	1800	1800	
	Kristine Nilsens Hustru		48	1800	1800	

hvor de var hjemmehørende, uanset om de var borte på rejse. Dette gør folketællingen til en kombination af *en de jure* og *en de facto* tælling. Tællingsdagen var valgt midt om vinteren i håbet om, at de fleste og særlig søfolkene ville være hjemme på den tid af året.

Tællingen skulle opdeles efter huse, så alle personer i et givet hus, det være sig mand, kone, børn, slægtning, tjenestefolk, svend, lærling, lejer, logerende, indkvarteret osv., skulle tælles i det hus. I praksis viser allerede det eksempel, som blev udsendt til købstæderne, at huse kunne opdeles i flere familier. Dette ses i praksis i figur 2, hvor Strandgade No 2 bebos af både den 2den Fam og 3die Fam.

Folketællingslisten havde syv søjler, der skulle give information om:

1. Adresse
2. Fulde navne, og i tilfælde, hvor dette ikke var indlysende, ud fra navnet oplysning om personernes køn⁵
3. Stilling i familien (husstanden)⁶
4. Alder regnet således, at et barn er et år ved fødslen
5. Civilstand og antal ægteskaber
6. Erhverv eller andet levebrød samt information om handicap
7. Sammentælling af indbyggertallet for hvert sted

5. Jeg har aldrig set information om køn i den søjle

6. I 1787 skulle husstandsstillingen vise, om børnene var ægte eller uægte fødte, samt hvilket ægteskab de var af. Det var ikke længere krævet i 1801, men ikke desto mindre blev oplysningen ofte givet. Johansen (2000) s. 2

Kvaliteten af folketællingen 1801

Der har været nogen diskussion af kvaliteten af folketællingen 1801

Benny Brinck har påvist en manko på en tredjedel af personerne på Fur med en overvægt af fattige fiskere og yngre personer.⁷ Dette nuanceres af Tommy P. Christensen, som påviser en god registrering af fiskerbefolkningen i to fiskerlejer på Falster.⁸ Endelig har Musse Beck påvist, at folketællingslisterne mangler over halvdelen af personerne fra Mandø i 1801.⁹ Det giver naturligvis anledning til overvejelser over, hvor almindeligt det mon er, at der mangler personer i folketællingen som helhed. For at få et indblik i problemets omfang har jeg foretaget nogle sammenligninger imellem folketællingerne 1787, 1801 og 1834. Der er 1731 enheder (sogne, købstæder, kvarterer), for hvilke der er bevarede oplysninger fra alle 3 år. De 1731 enheder har 98,5% af befolkningen i 1801. For 310 af disse enheder er befolkningstallet i 1801 mindre end i både 1787 og 1834. Der er således væsentligt grundlag for bekymring i over en sjettedel af de enheder, der er bevaret oplysninger fra. I alt er befolkningstallet i 1801 i de pågældende 310 enheder 116.892 eller en ottendedel af det samlede befolkningstal. Hvis man interpolerer et befolkningstal for 1801 mellem 1787 og 1834 for de 310 enheder, finder man ved lineær interpolation, at der mangler 20.742 personer, medens man ved eksponentiel interpolation får en manko på 19.585 personer. Ser man imidlertid på alle de 1731 enheder, der har oplysninger fra alle år, får man ved interpolation, at der i folketællingen 1801 er et overskud på 28.516 ved lineær interpolation og 49.177 personer ved eksponentiel. Dette synes for det første at vise, at befolkningsudviklingen ikke var jævn hverken lineær eller eksponentiel i årene mellem 1787 og 1834. Det er der jo også mange gode historiske grunde til. For det andet kan disse interpolationer ikke understøtte en formodning om, at befolkningstallet generelt er for lavt i folketællingen 1801. Der kan

udmærket være mulighed for at antage, at der nogle steder mangler nogle personer i tællingen, omvendt er det absolut også en mulighed, at der andre steder er for mange med.

Overordnet set synes folketællingen 1801 for landet som helhed at give et anvendeligt befolkningsmål for året. Man skal dog nok være opmærksom på, at der især for mindre afsidesliggende områder kan være større uoverensstemmelser.

De oprindelige tabeller

Resultaterne af folketællingen blev første gang udgivet i 1810. Arbejdet blev hæmmet af mangel på ressourcer. Den endelige publicering skete i 1835.¹⁰ I denne publikation var befolkningen opdelt i 10 års aldersgrupper baseret på oplysningerne i folketællingernes aldersliste. Den højeste aldersgruppe var alle over 90 år. Informationen om erhverv var inddelt i 20 kategorier for byerne og 18 for landområderne. Kun hovedbeskæftigelsen blev medregnet i erhverv, men hvad hovedbeskæftigelsen egentlig var, kunne være usikkert. I landområderne blev husmænd med jord klassificeret som små landbrugere, selv om de også havde et håndværk.¹¹

Kildeindtastningsprojektet

Tanken om at lave maskinlæsbare udgaver af folketællingerne lå naturligvis lige for, så snart computere begyndte at være brugbare. I årene 1984-86 blev der foretaget en analyse af omkostningerne ved en maskinlæsbargørelse af folketællingen 1901. Konklusionen var, at omkostningerne ville ligge ud over de bevillingsmæssige muligheder. I de andre skandinaviske lande var situationen anderledes. Det havde ført til, at man der havde store mængder af befolkningsdata maskinlæsbare. Særlig interessant i denne forbindelse er, at folketællingen 1801 for Norge blev maskinlæsbargjort i begyndelsen af 1970'erne i et samarbejdsprojekt mellem Riksarkivet, Statistisk Sentralbyrå og Historisk institutt i Bergen med støtte af Norges

7. Brinck (1972), s. 279-98

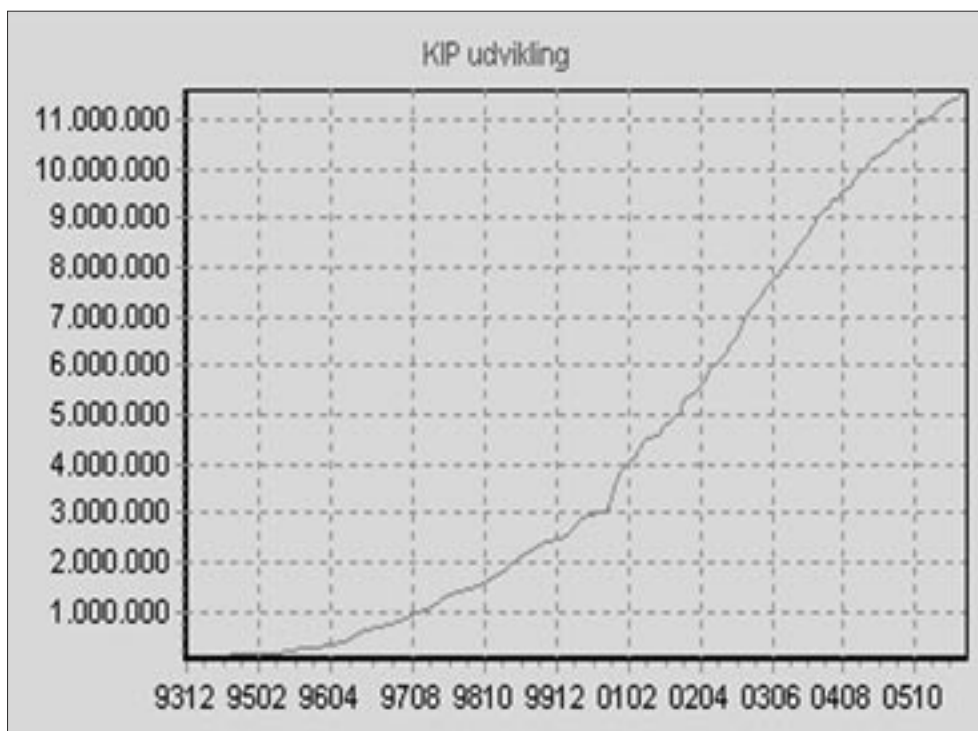
8. Christensen (1988), s. 131-150

9. Beck (1990), s. 97-110

10. Statistisk Tabelværk (1835)

11. Johansen (2000) s. 4

Figur 3.
Udvikling i beholdningen af
personregistreringer
afleveret fra
Kildeindtastningsprojektet

Allmenvelitenskapelige Forskningsråd.¹² Da det nu var fastslået, at fondsfinansiering ikke var en løsning her i landet, måtte der tænkes anderledes. Den danske model blev et samarbejde mellem Dansk Data Arkiv og forskellige grupper af slægtsforskere. Særlig aktive i denne forbindelse var og er foreningen DIS-Danmark. Første trin i samarbejdet var fastlæggelsen af nogle normer og formater for indtastningen. Disse blev publiceret i et særnummer af DDA-Nyt.¹³ Dette hæfte var samtidig brugervejledning til kildeindtastningsprogrammet, KIP,¹⁴ som var skrevet af Elsebeth Paikin, og som blev uddelt til interesserede indtastere. Essensen af vejledningen er, at indtasterne skal skrive det, der står i kilderne, som det står. Dansk Data Arkiv bidrager til projektet med arkivering,

koordinering og vejledning. Oprindeligt var projektorganiseringen således, at den strategiske planlægning skete i SAKI,¹⁵ hvor der var deltagelse fra universiteter, arkiver og slægtshistoriske foreninger, medens den praktiske organisering skulle ske overvejende i en frivillig gruppe kaldet KOKI. Projektet fik imidlertid hurtigt et omfang, så det ikke var praktisk muligt at foretage administration og koordinering på frivillig basis. Disse opgaver blev derfor overtaget af DDA. I DDA tog det faktisk også nogle år, inden man fik justeret arbejdsangangene til det omfang, projektet faktisk viste sig at få. SAKI arbejdet ebbede efterhånden ud, men da der er behov for en strategisk planlægning, som alle projektets interessenter har reel indflydelse på, oprettedes i stedet Kildeindtastningskomi-

12. Folketelling Tromsø

13. DDA-Nyt 65, 1993

14. Den forvirring, som gennem årene blev affødt af, at såvel Kildeindtastningsprojektet som Kildeindtastningsprogrammet brugte forkortelsen KIP, var oprindeligt tilsigtet og skulle udtrykke den nære sammenhæng mellem de to.

15. SAKI, Samarbejdskomiteen for Kildeindtastninger, bestod af Finn Andersen, Landsarkivet for Sjælland, Bjarne Birkbak, Næstved Stadsarkiv, Svend-Erik Christiansen, DIS-Danmark, Ole Degn, Landsarkivet for Nørrejylland, Gunner Lind, Københavns Universitet, Hans Jørgen Marker, Odense Universitet, Poul Olsen, Rigsarkivet og Elsebeth Paikin, DIS-Danmark.

teen, KIK,¹⁶ som mødes et par gange om året. KIK har repræsentation fra forskningen, slægtsforskningen og DDA. DIS-Danmark og Dansk Data Arkiv er centrale bidragydere til projektarbejdet. KIP-programmet er senere blevet erstattet af programmet WinKIP,¹⁷ som er skrevet af Otto Thygesen. Der arbejdes for tiden med at ekspandere projektet i retning af indtastning af kirkebøger.

Efter starten i 1993 accelererede indtastningen støt. Den har nu fundet et niveau, hvor der indleveres ca. en million personregistreringer årligt. I begyndelsen arbejdede indtasterne over et bredt felt, men nogle folketællinger var klart mere populære end andre. Især var 1845-tællingen, som er den første med fødesteder, populær. De to første folketællinger var dog også genstand for en betydelig interesse, og ved begyndelsen af år 2000 var den mest fuldstændigt indtastede folketællingen 1801 med godt 48%. Med det udgangspunkt blev det besluttet at gøre en fokuseret indsats for at få folketællingen 1801 fuldstændigt indtastet til 2001, hvor den ville blive 200 år gammel.

Indsatsen lykkedes, og data blev udgivet på en cd-rom, som var bilag til „Slægt og data“ samt til et særnummer af Metode & Data.¹⁸ Cd-rommen blev således uddelt gratis i omkring 4000 eksemplarer og blev siden hen solgt i betydeligt omfang. Der er virkelig tale om en folkeudgave. Datamaterialet blev samtidig også tilgængeligt på Internettet i Dansk Demografisk Database.¹⁹

Datamaterialet

Den 19. juni 2001 var det sidste delmateriale afleveret, og data fra folketællingen 1801 var samlet i en tabel. Den oprindelige tabel havde 934.086 poster og 15 variable. Tabellen indeholdt:

1. KIP-nummer er en administrativ størrelse, som anvendes i Kildeindtastningsprojektet. KIP-nummeret henviser til

en indtastningsenhed. KIP-nummeret skaber forbindelse til den overordnede geografiske information og den øvrige baggrundsinformation vedrørende datamaterialet.

2. Kilde er en identifikation af hvilken kilde, datamaterialet stammer fra. Den skal altid være FT-1801 i denne sammenhæng.
3. Løbenummer er en nummerering af posterne inden for hver indtastning. Løbenummeret angiver rækkefølgen. Løbenummeret er et decimaltal, så fejl i rækkefølgen kan rettes ved en ændring af løbenummeret.
4. Kildehenvisning er en reference til indtastningsforlægget, ofte et sidetal.
5. Stednavn hentet fra første søjle i folketællingen. Indeholder landsbynavne og lignende.
6. Husstands- og familienummer stammer fra første søjle i folketællingslisten. I denne søjle er familierne ofte nummererede inden for hver landsby eller hvert sted. I mange af indtastningerne var dette felt dårligt eller slet ikke udfyldt.
7. Matrikelnummer eller adresse stammer fra første søjle i folketællingslisten. Især i byerne kan der her stå egentlige adresser med gade og husnummer eller matrikelnumre.
8. Navn er en kildetro afskrift af anden søjle i folketællingslisten.
9. Køn er ikke angivet i folketællingslisten, men det er næsten altid meget let at afgøre, når man ser de samlede oplysninger om personen. Kønnen skal derfor anføres af indtasteren.
10. Stilling i husstanden er en kildetro afskrift af tredje søjle i folketællingslisten.
11. Alder er en kildetro afskrift af fjerde søjle i folketællingslisten.
12. Civilstand er baseret på femte søjle i folketællingslisten. Den skal indeholde en normaliseret angivelse af personens civilstand.

16. KIK består af Erik G. Andresen (korrekturlæser), Nanna Floor Clausen (DDA), Svend Erik Christiansen (DIS-Danmark), Ole Degn (DIS-Danmark), Anette Gulbæk (DDA), Lotte Brændegaard Hviid (indtaster), Hans Chr. Johansen (Forsker), Hans Martin Laustsen (indtaster og WinKIP), Hans Jørgen Marker (DDA), Jens V Olesen (DIS Danmark) og Elsebeth Paikin (SSF)

17. WinKip kan downloades fra siden www.winkip.dk

18. Metode & Data 2001:1

19. ddd.dda.dk

Figur 4.
Program til håndkodning
af folketællinger

Adresse	Navn	Køn	Ålder	Civilstand	nr. i husholdning	Erhverv	Køn
Hans Jensen	Hans Jensen	M	17	ugift		Tjenestekarl	
Jens Rasmussen	Jens Rasmussen	M	33	gift	1	Husbonde	Ligeledes (Bonde og S)
Maren Wilmsdatter	Maren Wilmsdatter	K	29	gift	1	Hans Kone	
Rasmus Jensen	Rasmus Jensen	M	6	ugift		dens Børn	
Maren Jensdatter	Maren Jensdatter	K	4	ugift		dens Børn	
Karen Jensdatter	Karen Jensdatter	K	2	ugift		dens Børn	
Jens Nielsen	Jens Nielsen	M	20	ugift		Tjenestekarl	
Hans Pedersen	Hans Pedersen	M	31	ugift		Tjenestekarl	
Solve Jensdatter	Solve Jensdatter	K	24	ugift		Tjenestekarl	
Bodil Rasmussen	Bodil Rasmussen	K	43	ugift		Tjenestekarl	
Hans Nielsen	Hans Nielsen	M	57	gift	1	Mand	Indente og gæst i Dag
Anne Wilmsdatter	Anne Wilmsdatter	K	59	gift	2	Hans Kone	
Maren Hansdatter	Maren Hansdatter	K	9	ugift		Dens Datter	
Jens Madsen	Jens Madsen	M	41	gift	1	Mand	Husmand med Jord
Inger Jensdatter	Inger Jensdatter	K	47	gift	1	Hans Kone	
Johanna Klemensdatter	Johanna Klemensdatter	K	79	enke	1	Mandens Moder	
Morten Hansen	Morten Hansen	M	41	gift	1	Mand	Husmand med Jord
Anne Magrethe Hansdatter	Anne Magrethe Hansdatter	K	44	gift	1	Hans Kone	
Solve Madsdatter	Solve Madsdatter	K	8	ugift		dens Børn	
Peder Mortensen	Peder Mortensen	M	4	ugift		dens Børn	
Fridrich Mortensen	Fridrich Mortensen	M	2	ugift		dens Børn	
Casper Andersen	Casper Andersen	M	53	gift	1	Mand	Ligeledes (Husmand)
Magrethe Andersdatter	Magrethe Andersdatter	K	47	gift	1	Hans Kone	
Ole Pedersen	Ole Pedersen	M	36	gift	1	Mand	Ligeledes (Husmand)
Anne Sørensdatter	Anne Sørensdatter	K	30	gift	1	Hans Kone	
Karen Olufsdatter	Karen Olufsdatter	K	6	ugift		dens Børn	
Solve Olufsdatter	Solve Olufsdatter	K	3	ugift		dens Børn	

13. Nummer ægteskab er baseret på femte søjle i folketællingslisten. Den angiver antal ægteskaber, som heltal.
14. Erhverv er en kildetro afskrift af sjette søjle i folketællingslisten.
15. Kommentar indeholder indtasterens kommentarer til den pågældende post. Indtasterens kommentarer bør være i kantede parenteser []. Hvis folketællings syvende søjle indeholder kommentarer, er disse angivet her. De bør være i anførselstegn.

Rensning og kodning

Det første trin i rensningen og kodningen var at tilføje et felt postid til tabellen. Dette felt er et heltal, som skaber en sikker identifikation af alle poster i tabellen. Samtidig er den primærnøgle, så andre tabeller kan henvise gennem den.

Endvidere tilføjedes et felt, som skulle angive, hvor mange personer en given post omfatter. Værdien af dette felt blev sat til 1. De fleste poster vedrører jo netop en person. Efterhånden som kodningsarbejdet skred frem, kunne værdien af antal personer rettes i en del tilfælde.

Køn

Køn var ikke angivet på folketællingslisterne, men indtasterne var instrueret om at angive det alligevel. Resultatet var, at køn var angivet for 469.733 poster eller lidt mere end halvdelen. I de tilfælde, hvor feltet var udfyldt, var der 11 forskellige værdier. I 468.056 tilfælde var værdien enten 'M' for mand eller 'K' for kvinde. I yderligere 1194 tilfælde, som var indtastet af tyskere, var værdien 'F' for Frau. Der udestod således 464.836 værdier, hvor kønnet skulle bestemmes. I princippet er det meget simpelt i de fleste tilfælde. Når en persons navn er f.eks. 'Anne Pedersdatter', er der grund til at formode, at personens køn er 'K'. Hvis personens stilling i husstanden er 'Hans Kone', er der tilsvarende grund til at antage, at kønnet er 'K'. Hvis personens erhverv er 'Corporal', er der grund til at antage, at personens køn er 'M'. Men selv om kønsbestemmelsen er enkel, tager det nogen tid at gennemlæse 464.836 poster og udfylde kønnet.

I stedet begyndte jeg med en analyse af fornavne – eller rettere sagt med første ord af feltet navn. Navnefeltet skulle indeholde

personernes fulde navne, men der kan også stå andre ting i feltet som f.eks. en titel. Der er 10.739 forskellige første ord i navnefeltet. Mange af dem har altid samme køn som f.eks. Aage. Det er således rimeligt at antage, at alle der har første ord i navnefeltet Aage også har køn 'M'. Nogle navne har en meget stor andel med et køn som f.eks. 'Anna', der har 8735 med køn 'K' og 15 med køn 'M'. Jeg gjorde så den antagelse, at når mere end 100 gange så mange havde det ene køn som det andet, var kønnet det ene. På den måde blev antallet af ubestemte reduceret til 26.481.

En tilsvarende fremgangsmåde kunne anvendes på husstandsstilling, hvor en husstandsstilling af f.eks. 'Mand' er et sikkert tegn på, at personen har køn 'M'. Efter denne procedure blev antallet af ubestemte reduceret til 18.277.

Derfra blev kønsbestemmelsen gennemført ved computerunderstøttet inspektion af enkelte værdier. I denne arbejdsgang blev mange fejlbehæftede poster fundet, ligesom en del poster, der ikke betegnede en person, blev identificeret. På det grundlag kunne værdien af antal personer justeres.

I materialet, som det nu forefindes, er antallet af personer med ubestemt køn 134. Det drejer sig om i alt 103 poster. To af disse poster vedrører flere personer („25 negre“, „8 fattige arbejdere“) og kan efter sagens natur ikke kønsbestemmes. Derimod kan en post med '11 Soldater kønsbestemmes til 'M' (i 1801). Der er altså 101 poster, som vedrører en person, som ikke kan kønsbestemmes. Dette antal kan næppe reduceres yderligere.

Alder

Feltet for alder er et tekstfelt. Det indeholdt oprindeligt 745 forskellige værdier. Mange af disse var faktisk tal, men nogle var åbenlyse fejl, som f.eks. 'Husholder'. Ved kodning og rensning blev antallet af udefinerede reduceret til 685, men mellem de værdier, der blev reduceret til tal, var der 26 med en alder større end 110 år – den højeste var 778 år, hvilket må anses for usandsynligt. Disse 711 værdier blev checket i kilderne. På denne måde blev antal poster med udefineret alder reduceret til 554 repræsenterende 480 personer. Alderen må naturligvis være udefineret for en post, der omhandler '25 Negre'. Resultatet af

alderskodningen er placeret i et felt for alder i tal, som er en decimalværdi. I otte tilfælde er alderen angivet til noget, som er mindre end 1 år i klar modstrid med bestemmelserne for folketællingen. Kildens angivelse er fastholdt. Man må nok regne med, at der også i andre tilfælde er oplyst den fyldte alder i stedet for indeværende år iberegnet, og at nogle af aldrene derfor af den grund er et år for små. Imidlertid er denne fejlkilde i første leveår af størrelsesordenen 0,3 promille, så den hører absolut til de mindre bekymringer for dette datamateriale vedkommende.

Civilstand

Feltet for civilstand skulle være et normaliseret felt, men ikke desto mindre indeholder det 61 forskellige værdier. Omkodning til de 6 værdier (Uoplyst, Ugift, Gift, Separeret, Skilt, Enke), som faktisk findes i kilden, er ukompliceret. De resulterende værdier er kodet med et heltal, som antager en af 6 forskellige værdier:

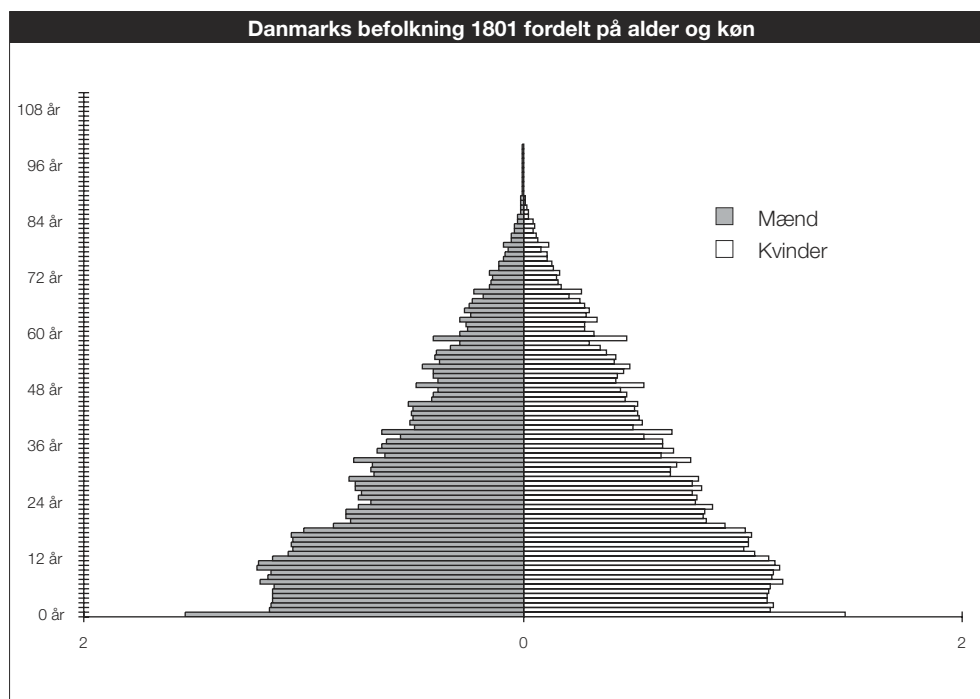
Kode	Civilstand
0	Uoplyst
1	Ugift
2	Gift
3	Enke
4	Separeret
5	Skilt

Der er 6243 personer i datamaterialet, for hvilke civilstanden er uoplyst eller umulig at afgøre.

Husstandsstilling og husstande

Feltet med stilling i husstanden indeholder 39.957 forskellige værdier. Nogle er meget mærkværdige som 'En bortrømt gevorben Soldatkone'. Nogle er relative til andre 'Deres børn' og andre er relative til husstandsoverhovedet 'Husbondens Kones Morbroder'. Det, jeg valgte, var så vidt muligt at udtrykke indholdet af feltet for stilling i husstanden som en relation til husstandsoverhovedet. Dermed blev gennemførelsen af kodningen af husstandsstilling således samtidig en identifikation af husstandene. Kvaliteten af husstandsidentifikationen var stærkt varierende i forskellige indtastninger. I

Figur 5.
Befolkningspyramiden
viser tydeligt de alders-
grupperinger for de mere
modne årgange, som også er
påvist for dele af
befolkningen

nogle var identifikationen helt fraværende. Arbejdet med husstandsstillingskodning og husstandsidentifikation blev gennemført i en række trin.

Der blev tilføjet to nye felter, som begge indeholdt heltallige koder. Det ene felt er en husstandstillingskode, der indeholder en talkode, som betegner personernes relation til husstandsoverhovedet. Der er defineret 295 sådanne koder. Det andet felt indeholder et nummer for hver husstand. I en hjælpetabel forbindes husstandsnumrene med en kode for husstandstype. Der er defineret 5 husstandstyper:

Kode	Betegnelse
0	Tom
1	Familie
2	Institution
3	Soldater
4	Uden overhoved

Ved brug af felterne for KIP-nummer, stednavn, matrikelnummernummer eller adresse, og husstands- eller familienummer kunne materialet opdeles i 187.900 enheder, som fik hvert sit husstandsnum-

mer. Endvidere havde 170.350 personer en værdi for stilling i husstanden, som klart betegnede et husstandsoverhoved. Disse fik så husstandsstillingskode 1. Næste trin var at opdele de husstande, som havde mere end et husstandsoverhoved. På den måde blev antallet af husstande forøget til 195.513. Der manglede så 25.302 husstande, som ikke havde noget overhoved. Disse måtte gennemgås manuelt for at finde årsagen. I nogle tilfælde var det husstande, som faktisk ikke havde et overhoved: et hospital, en gruppe soldater eller nogle tjenestefolk, der beboede en gård, hvor ejeren boede et andet sted. Dette sidste styredes over husstandstype. Langt de fleste husstande havde dog en struktur, der lignede en familie.

Et problem i dette arbejde er, at strukturen i folketællingen er uklar og vekslende. Som hovedregel er listerne opdelt i nogle enheder, som jeg har valgt at kalde husstande, idet de består af nogle mennesker, som lever sammen i et hus (eller et bygningskompleks). Afgrænsningen er ikke den senere indførte økonomiske begrænsning i selvstændige husholdninger.²⁰ Det forekommer således i mange tilfælde, at en familie har under-

20. Denne skelnen blev først indført i de danske folketællinger efter 1950, Andersen (1977) s. 71 n. 1

familier. Disse underfamilier udgør et helt kontinuum fra gifte hjemmeboende børn med afkom, over ansatte med familie, til loggerende, indsiddere mv. I nogle tilfælde er det dog klart, at den loggerende er at forstå som husstandsoverhoved i sin egen husstand, medens det i andre tilfælde er tydeligt, at den loggerende er placeret imellem familiens medlemmer. Opdelingen i husstande, som den foreligger i datamaterialet, tilstræber at udtrykke folketællingen, som den foreligger, men den indeholder altså et vist moment af skøn.

Gennemkodningen af husstandene skete ved gentagne kørsler af et stort sql-job, som bygger et temporært datasæt, hvor værdien for stillingen i husstanden er rekodet til en normalform (f.eks. „tjenestepige“ til „tjenestefolk“) og dernæst koder værdien af husstandsstillingskoden ud fra nogle kriterier baseret på husstandsstillingskode og køn for personen før i familien. F.eks. kan koden for aktuell person sættes til 2 (Husstandsoverhoveds ægtefælle), hvis aktuell person har køn 'K' og betegnelsen „Hans Kone“, og personen før har husstandsstillingskoden 1

(Husstandsoverhoved) og køn 'M'. Samtidig med disse gentagne kørsler blev der lavet udtræk af forskellige mistænkelige kombinationer. F.eks. 'Hans Kone' hvor køn før er 'K'. Disse udtræk blev så håndkodet. Til håndkodningen er anvendt et specialprogram. I en del tilfælde viste de mistænkelige koder også vej til fejl i indtastningerne, som så kunne rettes efter kildeopslag.

De sidste husstandsstillingskoder blev udført manuelt. Kodningen af husstandsstilling og dermed også afgrænsningen af husstandene var afsluttet med udgangen af 2004. Men det vil nok altid være sådan, at man ved tabeludtræk kan isolere en værdi, som giver anledning til at gå tilbage til kilden og se, om det nu også kan være rigtigt.

Ægtefælle

Mange ægtefæller kunne kodes på basis af husstandskoderne. Når en person er husstandsoverhoved, og en anden person i samme husstand er kodet husstandsoverhoveds ægtefælle, kan de to kodes som hinandens ægtefæller, når husstanden er en

Betegnelse	Antal husstande	Antal personer	Personer /husstand
Familie	192.517	923.454	4,80
Institution	179	6.039	33,74
Soldater	159	3.141	19,75
Uden overhoved	276	1.570	5,69

Tabel 1.
Husstandstyper

Antal personer	Gift kvinde	Anden kvinde	Gift mand	Anden mand
1	429	4.006	332	1.865
2	655	4.749	22.591	2.064
3	512	3.032	27.654	1.648
4-5	413	3.148	52.632	2.436
6-9	111	1.847	52.163	1.809
10 eller flere	16	297	7.714	393

Tabel 2.
Husstandsstørrelser
fordelt efter
overhovedets køn og
civilstand

Tilknytning	Kvinder	Mænd	Ubestemt	Total
Overhoved	19.216	173.301		192.517
Ægtefælle	162.598	5		162.603
Børn	165.360	165.441	58	330.859
Forældre	14.293	6.907	1	21.201
Anden familie	19.733	14.278	12	34.023
Ansatte	69.553	79.150	41	148.744
Ansattes familie	668	522		1.190
Anden tilknytning	15.584	16.714	19	32.317
Total	467.005	456.318	131	923.454

Tabel 3.
Tilknytning til
husstandsoverhovedet

Tabel 4.
Antal led fra
husstandsoverhoved

Antal led	Antal familier
0	6.632
1	146.792
2	28.553
3	7.790
4	2.574
5	162
6	13
7	1

Tabel 5.
Antal personer fordelt
efter absolut generation

Generation	Antal personer
-2	126
-1	22.557
0	367.047
1	345.404
2	6.015
3	8
Ikke i familie	182.297

familiehusstand. En del ægtefæller er kodet manuelt under gennemgangen af sære koder. Her er der også nogle gange gået sport i at finde den snedkersvend ved navn Lars i en nærliggende købstad, som var ægtefælle til en kone, der sad tilbage med børnene.

Erhverv

Søjlen erhverv havde værdier for 373.483 poster. Der var 79.916 forskellige værdier. Nogle er ganske simple som 'Møller', andre er ret komplicerede som 'Bonde og Gaardbeoer og Sognefoged, medkjelder og Kirkeværge'.

Kodning af erhvervsfeltet blev gennemført således, at alle værdierne blev udtrukket til en tabel med fire felter:

1. Henvisning til postid i ft1801
2. En standardiseret tekst for en erhvervsbetegnelse
3. Nummeret i erhvervsbetegnelsen i ft1801 for det standardiserede erhverv posten omhandler
4. Talkode for det normaliserede erhverv.

Erhverv og erhvervskode styres fra en tabel over erhvervskoder, som har felterne:

1. Betegnelse, som styrer erhverv

2. Kode, som styrer erhvervskode
3. Hisc, som er en henvisning til HISCO standarden ²¹
4. En statuskode fra HISCO
5. En relationskode fra HISCO
6. En produktkode fra HISCO
7. En uddybende forklaring for betegnelsen
8. En logisk variabel, som er sand, når betegnelse er standardbetegnelse for kode
9. En erhvervsgruppekode

Der er det grundlæggende problem ved erhvervsfeltet i folketællingen 1801, at det indeholder meget andet end erhverv. Det har været bestræbelsen i kodningen at lave koder for de ting, som betegner erhverv, levebrød og status. Helt uvedkommende ting som f.eks. familiestatus indgår ikke i erhvervskoderne. Det har givet anledning til 2724 forskellige erhvervsbetegnelser, som igen giver anledning til 1144 koder. 1580 af betegnelserne kan altså betragtes som synonyme for noget andet. F.eks. er 'Fabriksspinder', 'Hørspinder', 'Spinder', 'Spindermester' og 'Uldspinder' regnet for synonyme, hvor standardbetegnelsen er 'Spinder'.

Kodningen er hovedsagelig sket i et temmelig stort og kompliceret sql-job, som udtrækker værdierne, opdeler dem, rekoder betegnelserne og sætter koder på. Rekodningen af betegnelser består i en normalisering af stavemåde herunder rettelse af stavfejl og udskrivning af forkortelser samt fjernelse af kønsbetegnelse, hvor der faktisk var tale om samme arbejde. En „skræderske“ er sat lig en „skrædder“, men jeg har holdt „bryggerkarl“ og „bryggerkone“ adskilt. Sql-jobbet kunne i sin sidste version kode det meste, så der var ca. 25.000 tilbage til håndkodning. Håndkodningen blev foretaget i et specialprogram udviklet til formålet. Erhvervskodningen var gennemført i begyndelsen af 2006.

Nye muligheder

Med de kodninger, som nu foreligger, er der en række muligheder for at opdele materialet på nye måder. Helt grundlæggende er det noget nyt, at vi har enkeltårsaldre på hele befolkningen, således at man f.eks. kan lave befolkningspyramider.

21. Leeuwen (2002)

Antal personer i husstand	Antal generationer			
	1	2	3	4
1	6.632			
2	25.166	4.697	196	
3	6.114	25.783	947	2
4-5	5.554	47.385	5.658	32
6-9	2.499	42.892	10.447	93
10+	463	5.943	1.972	42

Tabel 6.
Antal personer fordelt
over antal generationer i
husstande

Befolkningspyramiden viser tydeligt de aldersgrupperinger for de mere modne årgange, som også er påvist for dele af befolkningen.²²

Når man har data som individdata, kan man lave komplekse forespørgsler til data. Et forhold, som umiddelbart har interesseret mig, er familiestrukturen. Hvor operative er de enheder, som folketællingslisterne er opdelt i? Kan de faktisk bruges til at sige noget relevant om familier og husstande i 1801? I alt er der 193.131 husstande i folketællingen. Langt de fleste af disse er struktureret som familier med et husstandsoverhoved, nogle familiemedlemmer, nogle ansatte og nogle andre tilhørende. Det var helt klart datidens opfattelse af den naturlige orden, som gjaldt både for egentlige familier og for enheder, vi i dag nærmere ville opfatte som virksomheder. Der er et mindretal af enheder, som ikke passer ind i dette mønster. Derfor er husstandene opdelt i fire typer som vist i tabel 1.

Det ses, at så at sige alle husstandene er af familietype. I det følgende er det de 192.517 familietypehusstande, jeg vil interessere mig for. Det ses videre, at familietypehusstandene har en gennemsnitlig størrelse på 4,8, medens de andre typer er større.

I tabel 2 ses, at den helt dominerende

husstand bestod af 3 til 5 personer og havde en gift mand som overhoved. I næsten alle tilfælde var den anden person i husstanden overhovedets hustru, medens tre fjerdedele af de øvrige var deres børn. Enkeltpersonshusholdningerne var typisk en kvinde, der ikke var gift. Af disse kvinder var de 79% enker.

I tabel 3 ses en oversigt over personernes tilknytning til husstandsoverhovedet i familietusstandene. Det ses, at det, der numerisk betyder noget i husstandssammensætningen, er husstandsoverhoved og ægtefælle med til sammen 38,5%, deres børn med 35,8% og ansatte med familie med 16,2%. De øvrige grupper er alle under 3,7%. Jeg kan ikke modstå fristelsen til at påpege de 5 mandlige ægtefæller til husstandsoverhovedet. Der er i hvert enkelt tilfælde en historie at læse på eller mellem linierne i folketællingen. Som repræsentant for gruppen kan man tage Jørgen Hansen på 18 i Ebeltoft, der er blevet gift med Anne Dorthe Jensdatter på 33. Det, har rodemesteren altså alligevel syntes, var en meget ung ægtemand. Gruppen med anden tilknytning udgør altså 3,5%. Det er især denne gruppe, som udgør en afvigende kategorisering i forhold til, hvad man ville vælge i dag. Her finder man loggerende, inddidere, aftægtsfolk mv. I nogle tilfælde er der stor

	Gårdmand	Husmand	Daglejer	Håndværker
1	9,39	25,37	29,24	28,13
2	73,62	65,47	64,68	63,21
3	16,84	9,09	5,95	8,57
4	0,15	0,07	0,12	0,08

Tabel 7.
Antal generationer i
husstand opdelt efter
husstandsoverhoveds
hovederhverv

	Tjenestefolk	Skovbruger	Søfolk	Handel	Andet
1	30,95	19,56	16,47	21,52	38,32
2	62,19	71,37	70,65	69,47	55,59
3	6,77	9,07	12,75	9,02	6,04
4	0,09	0,00	0,13	0,00	0,06

22. Johansen (1975), p. 50 f.

grund til at antage, at det faktisk drejer sig om familiemedlemmer, hvor familieforholdet blot ikke er oplyst. I andre tilfælde er der tale om helt uvedkommende personer, som måske endda går på omgang mellem sognets beboere. Sådanne er i overensstemmelse med bestemmelserne for folketællingen talt der, hvor de var på tællingsdagen. Det betyder jo heller ikke noget for den gennemsnitlige husstandsstørrelse, om disse personer er i den ene eller den anden husstand, men derimod en del, om de bliver taget ud som deres egen lille husstand.

Uanset at 90,4% af personerne i folketællingen er husstandsoverhoved, ægtefælle, børn og ansatte, springer de komplekse relationer til husstandsoverhovedet alligevel i øjnene. Det kunne være interessant at finde et udtryk for denne kompleksitet. Der ligger dog også en grundlæggende modsigelse i at ville uddrage det generelle i det usædvanlige. Men det er ikke grund nok til at lade det uforsøgt. En måde at udtrykke kompleksitet på kunne være at tælle hvor mange led, der er imellem en given person og husstandsoverhovedet, hvor jeg definerer et led som relationen til ægtefælle, barn, forældre, anden familie, ansat, ikke ansat (lejer el.) Flere led fremkommer ved kombinationer af de ovennævnte relationer. Et led er en relation, som ikke kan udtrykkes ved hjælp af de øvrige relationer. En søster er således to led: forældres barn. Et barnebarns ægtefælle bliver tre led. En logerendes ægtefælle er to led. Blandt de meget komplekse er en „næstsøskendebarns datter“. Det bliver til forældres søskendes oldebarn eller bedsteforældres tipoldebarn, som giver seks led. Da konen faktisk igen har et barn, kommer vi op på syv led for barnet. Husstandsoverhovedet er naturligvis nul led fra sig selv. Hvis man opdeler husstandene efter, hvor mange led, der er til den person, som er fjernest fra husstandsoverhovedet, får man billedet i tabel 4.

I tabel 4 ser man en-persons-husstandene som dem, hvor antal led fra husstandsoverhovedet er nul. Langt de fleste familier er simple familier, hvor alle medlemmer er maksimalt et led fra husstandsoverhovedet. Det er altså familier med husstandsoverhoved, ægtefælle, børn, forældre, tjenestefolk etc., men ikke noget mere eksotisk som f.eks. søskende. En femtedel af husstandene indeholder noget mere kompliceret som børnebørn, ansats

hustru eller lignende.

En anden måde at se på husstands-kompleksitet på er at se på antallet af generationer. Ud fra de ovenfor omtalte husstandsstillingskoder er det enkelt at fastslå den relative generation i forhold til husstandsoverhovedet for de personer, som er beslægtet med husstandsoverhovedet eller hans ægtefælle, idet disse sættes til samme generation. Denne generation kalder jeg generation 0. Husstandsoverhoveds forældre er så generation -1 og husstandsoverhoveds barn er generation +1. Disse koder er tilføjet til husstandsstillingskodetabellen. Når der er et nul i skalaen, er generationerne additive. Det vil sige, at man kan finde, at generationsantallet mellem husstandsoverhovedets forældre og husstandsoverhovedets børn er $1 - (-1) = 2$, hvilket heldigvis er det samme som mellem husstandsoverhovedet og husstandsoverhovedets børnebørn.

I tabel 5 ses personerne i familiehusstandene fordelt efter hvilken generation i forhold til husstandsoverhovedet, de tilhører. Langt de fleste tilhører de nærmeste generationer. Der er et forsvindende lille antal i bedsteforældregenerationen, medens 0,7% ligger i børnebørngenerationen. Jeg har naturligvis efterchecket de 8 i oldebørngenerationen. Ud fra folketællingen kan det ikke eftervises, at de skulle være forkerte. Derimod kan alle tilfælde med betegnelsen oldemoder bevises at skulle fortolkes som bedstemoder.

Man kan nu lave et udtræk af husstande, hvor laveste generation i familien er subtraheret fra højeste generation. På den måde kan husstandene grupperes efter antal generationer i husstanden og antal personer i husstanden. Det ses i tabel 6. Ikke overraskende ser man en sammenhæng mellem antal personer og antal generationer. 99% af to-persons-husstandene har under tre generationer, medens 24% af husstandene med 10 eller flere har mere end to generationer.

Et forhold, man også kan interessere sig for, er sammenhængen mellem erhverv og husstandsstørrelse. Det er naturligvis heller ikke noget nyt og uberørt emne. Hans Chr. Johansen analyserer det f.eks. i sit arbejde med udvalgte landsogne. Da dette arbejde netop var med udvalgte sogne, påpeger han, at det vil være interessant at se den samme problemstilling belyst med en hel befolkning.²³

Fra folketællingstabellen danner KIP-nummeret forbindelse til en tabel over indtastningsenheder. I denne tabel er for hver enhed anført urbaniseringsgrad i tre niveauer. Hovedstaden, Købstæderne og Landsognene. Man kan altså enkelt udvælge alle landsognene. Da erhvervene er kodet med under 3000 koder, som igen er fordelt på et mindre antal Hisco-koder, er det enkelt at gruppere erhvervene i hovedgrupper. Der er valgt 8 grupper, som ses i tabellen ovenfor. Nu kan man fordele landbefolkningen efter antal generationer i husstanden og husstandsoverhovedets erhverv. Dette ses i tabel 1.

De fire første kategorier Gårdmand, Husmand, Daglejer og Håndværker omfatter 81 % af landbefolkningen. De øvrige kategorier er relativt små. Firegenerations familier ses at være meget sjældne. I de store erhvervs-kategorier ses der en sammenhæng mellem social status og andel med tregenerations-familier. Ved gårdmændene er det hver sjette husstand, som indeholder tre generationer. Det er faktisk ikke så få. Især ikke når man tager i betragtning, at vi har at gøre med en tid, hvor befolkningen er voksende. En gårdmand har formentlig flere søskende, end en gårdmand har i dag, men han har ikke flere forældre. Der er altså flere i den etablerede generation til at deles om medlemmerne af den ældre generation. Den tredje generation er dog også ofte en efterkommergeneration, altså husstandsoverhovedets børnebørn. Fra tabel 5 ved vi, at der i materialet er næsten fire gange så mange i generation med forældrene til husstandsoverhovedet som i generation med børnebørnene til husstandsoverhovedet. Så den typiske tregenerationsfamilie er altså en, hvor den ældre generation bor hos deres børn.

Sammenfatning

Kildeværdien af folketællingen 1801 har som ovenfor anført været anfægtet, men jeg tilslutter mig den overvældende majoritet af forskningen, der konkluderer, at værdien af folketællingen langt overskygger dens

mangler. Efter mange års arbejde med deltagelse af mange personer foreligger der nu et materiale med mange analysemuligheder. For at nå dette resultat er der ydet en betydelig indsats fra indtastere, korrekturlæsere, kildeindtastningskomiteen og DDA. Tilsammen er der omkring 400 bidragydere til det nåede resultat. De seneste års kodninger har bidraget til at øge tilgængeligheden. Som det er søgt demonstreret ovenfor, foreligger der nu et materiale med righoldige analysemuligheder. Der kan dog heller ikke ses bort fra, at den nu gennemførte kodning indeholder et vist moment af fortolkning. Det gælder dog også de oprindelige folketællingslister og de officielle tabeller, som blev udgivet i det 19. århundrede.

For husstandskodningerne er det samlede billede vel, at den store del af husstandene var centreret om almindelige kernefamilier. 10% af husstandene havde mere end to generationer, og i det hele taget er der et interessant område at undersøge for dette mindretal af mere komplicerede husstande. Dominansen af „normale“ husstande er dog så stor, så det for mange beskrivelser er af mindre betydning, hvor præcist man har fået beskrevet de unormale. Et særligt interesseområde udgøres af de 3,5% af personerne, hvis relation til husstandsoverhovedet er noget andet end slægt eller ansættelse. I nogle analyser kan det nok netop være interessant at trække disse ud på en anden måde. Det er nu blevet meget mere overkommeligt, fordi man entydigt kan identificere de 32.317 personer, der er tale om.

De foretagne fortolkninger og deres konsekvenser vil blive nøjere belyst i et fremtidigt arbejde. I samme forbindelse vil der som et led i processen også ske en yderligere datarensning. Når det er sket, er tiden inde til at rette blikket mod de andre tællinger, som er på vej gennem kodningsprocessen. De nye folketællinger vil give nye muligheder,²⁴ men arbejdet med dem vil også byde på nye udfordringer.²⁵

23. Johansen (2001), s. 20

24. Kodning og datarensning er også i gang for 1787, 1834 og 1845. I indtastningsarbejdet satses der på at få folketællingen 1880 færdig.

25. I folketællingerne 1834 og 1845 er erhverv og husstandsstilling kollapsede til en søjle. Det er derfor vanskeligere at få kodningen automatiseret efter de ovenfor beskrevne metoder. På den anden side er kvaliteten af det materiale, der kommer fra indtasterne forbedret i projektets senere år. Dette letter kodearbejdet.

Referencer

- ANDERSEN, O. (1977). *The Population of Denmark* (CICRED). Odense.
- BECK, M. (1990). Folketællingen 1801 på Mandø. *Fortid og Nutid*.
- BRINCH, B. (1972-1974). Folketællingen 1801, *Fortid og Nutid* 25.
- CHRISTENSEN, T. P. (1988). Folketællingen 1801 – pålidelig eller mangelfuld. *Personalthistorisk tidsskrift* 108.
- DEGN, O. (2001). Folketællingen 1801 og andre folketællinger. *Metode og Data* 84.
- FOGTMAN, L. (1802). *Kongelige rescripter, resolutioner og collegialbreve for Danmark og Norge*. 6. del, 10. bind.
- Folketelling Tromsø 1801 og 1875, Tromsø 1992. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Garðarsdóttir, O. og Guðmundsson, E. G. (red.) (2005): *Manntalið 1703 þrjú hundruð ára*. Reykjavík: Hasstofa Íslands.
- JOHANSEN, H.C. (2001) Folketællingen 1801, nye muligheder. *Metode & Data* 84.
- JOHANSEN H.C. (2000). *The Danish 1801 Census*, Research Report 19, Odense: The Danish Centre for Demographic Research.
- JOHANSEN, H.C. (1975). *Befolkningsudvikling og familiestruktur i det 18. århundrede*. Odense: Odense University Press.
- SAKI (1993). SAKI's vejledning til kildeindtastning, *DDA-Nyt* 65.
- Statistisk Tabelværk (1835)*. 1. række, bind 1. København.
- VAN LEEUWEN, M.H.D., Maas, I. og Miles, A. (2002). *HISCO. Historical International Standard Classification of Occupations*. Leuven: Leuven University Press.

Færdiganmeldelser

I det følgende beskrives 37 datamaterialer, der i perioden november 2005 til oktober 2006 er blevet færdigoparbejdet i DDA og dermed er fuldt dokumenteret og sikret langtidsopbevaring i det systemuafhængige OSIRIS-format.

Salmetradition i Norden, 1994: Danmark

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

11423

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1994

Størrelse:

1 datafil med 503 respondenter og 123 variable

Indhold:

Undersøgelsen „Salmetradition i Norden, 1994: Danmark“, er gennemført i de fem nordiske lande. Dataindsamlingen fandt sted ved hjælp af et spørgeskema, som var fælles for landene og evt. var tilføjet specifikke,

nationalt interessante spørgsmål.

For at tegne et repræsentativt billede af den voksne danske befolknings forhold til dens salmetradition blev 1200 personer over 18 år tilfældigt udtrukket. 503 skemaer blev returneret i udfyldt stand, hvilket giver en svarprocent på 50,3%, når 200 skemaer fratrækkes de oprindelige 1200. Disse nåede ikke frem til modtageren pga. adressat ukendt.

På nogle områder er materialet ikke repræsentativt, hvorfor der i materialet findes to vægtvariable til vægtning af befolkningstal samt køn og uddannelse.

Donor og adgangskriterier:

Steen Marquard Rasmussen: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Medborgerskabet i Danmark, 2000 (Forenings- og samfundslivet)

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

12515

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2000

Størrelse:

1 datafil med 1640 respondenter og 680 variable

Indhold:

Medborgerskabet i Danmark, 2000

(‘Forenings- og samfundslivet’) har til formål er at tegne et bredt billede af danskernes forhold til foreningsliv og politik anno 1999. Det omfatter både en undersøgelse af, hvordan danskerne er involveret i foreningsliv og politik og en undersøgelse af deres holdninger hertil. Der indgår også enkelte „traditionelle“ politiske holdningsspørgsmål.

Mange af spørgsmålene er en gentagelse af spørgsmål, der blev stillet i lignende undersøgelser, som blev gennemført første gang i 1979. Der findes således meget viden om, hvordan det danske foreningsliv og demokrati i meget bred forstand har ændret sig over en 20 års periode.

Andre lande i Europa gennemførte tilsvarende undersøgelser, hvor størstedelen af spørgsmålene er identiske med nærværende spørgeskemas, hvilket for første gang giver unik viden om, hvordan det egentligt står til i Danmark sammenlignet med andre lande. Går det op eller ned for danskernes engagement i politik og samfundsliv?

Undersøgelsen er en del af den såkaldte Den Danske Magtudredning – en analyse af Demokrati og Magt i Danmark.

Forskningsprojektet blev igangsat af Folketinget og løb fra 1997 - 2003.

Dataindsamler:

Socialforskningsinstituttet.

Donor og adgangskriterier:

Jørgen Goul Andersen. Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Pisa-Longitudinal: Forløb af unge født 1983 og 1984, 2004
--

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

16595

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2004

Størrelse:

1 datafil med 4451 respondenter og 202 variable

Indhold:

'Forløb af unge født 1983 og 1984, 2004' havde til formål at præstere ny viden om unges situation i 20-års alderen; deres erfaringer fra den ungdoms- eller erhvervsuddannelse, de fleste har gennemført eller meget snart vil afslutte. Hvad fik dem til at vælge den uddannelse, og hvordan har de været tilfreds med den? Hvorfor har nogle unge fravalgt en uddannelse eller grundskolen? – Undersøgelsen så også på de unges planer for fremtiden. Vil de fortsætte med en videregående uddannelse, eller kan det være nok nu? Endvidere skulle undersøgelsen prøve at indkredse de unges livsværdier og holdninger til karriere og familie.

Stikprøven var fra unge alle født i 1983 og 1984. I 2000 gik de fleste af dem i 9. eller 10. klasse og medvirkede i den såkaldte PISA-undersøgelse, der er en international undersøgelse af unges færdigheder i matematik, læsning og naturfag på ældste klassetrin (DDA-18799: Pisa 2000).

PISA-undersøgelsen bestod af andet og mere end testene af de unges færdigheder. Man indsamlede også oplysninger om deres sociale baggrund, erfaringer med skolegangen, interesser mv. Ved at geninterviewe dem nu tager man fat på at omdanne PISA-undersøgelsen til en forløbsundersøgelse af en årgang unge. Den langsigtede plan er at vende tilbage med års mellemrum og følge disse personers vej gennem livet. Derved opbygges en enestående database om generationerne fra midten af 1980'erne.

Dataindsamler:

Socialforskningsinstituttet.

Donor og adgangskriterier:

Socialforskningsinstituttet: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Kommunestørrelse og lokalt demokrati, 2001

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

16666

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2001

Størrelse:

1 datafil med 2763 respondenter og 276 variable

Indhold:

Meget er sket de sidste 25 år i form af harmonisering mellem landsdelene, mellem rig og fattig, mellem center og periferi og mellem store og små kommuner. Man kan udrykke det på den måde, at velfærdssamfundet for 25 år siden var udbygget og havde fungeret i flere årtier i de større bykommuner, mens det var på vej til at blive udbygget i de mindre, fattige kommuner i yderkanten af landet. Forskelle, der eksisterede for 25 år siden, kunne meget vel være mere eller mindre udviskede i dagens Danmark.

I 1998 blev der påbegyndt et internationalt projekt med deltagelse fra fem europæiske lande: Norge, Danmark, Eng-

land, Holland og Schweiz. Ideen var at lave parallelle undersøgelser i de fem lande udelukkende koncentreret om emnet Size and Local Democracy og designet på en sådan måde, at flest mulige aspekter af demokratiet bliver dækket. Dertil kommer, at undersøgelserne baseres på en relativ ny metode, den såkaldte multilevel analyse, der giver et mere sikkert billede af eventuelle effekter af kommunestørrelse.

Den danske del af projektet Size and Local Democracy er gennemført som en survey under titlen Demokrati og service i de danske kommuner. Undersøgelsen er gennemført på baggrund af både telefoninterviews og postomdelte spørgeskemaer. I perioden den 1. - 28. marts 2001 blev der af analyseinstituttet TNS Gallup gennemført interviews efter strukturerede spørgeskemaer. Undersøgelsespopulationen var personer i Danmark i alderen 18 år og derover.

Dataindsamler:

TNS Gallup

Donor og adgangskriterier:

Poul Erik Mouritzen: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Foreningsliv og medborgerskab, 2001 - 2002

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

17353

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

Efteråret 2001

Størrelse:

1 datafil med 1026 respondenter og 231 variable

Indhold:

Formålet med denne undersøgelse har været at afdække foreningslivets demokratiske potentialer som en del af foreningssamfundets sociale kapitel. Samtidig skulle undersøgelsen også give et signalement af det lokale organisationssamfund i Danmark sammenholdt med det, der findes i andre europæiske byer på omtrent samme størrelse.

Undersøgelsen fandt sted i efteråret i Aalborg, og resultatet blev en omfattende kortlægning og undersøgelse af de frivillige foreninger i Aalborg.

Dataindsamler:

Lars Torpe

Donor og adgangskriterier:

Lars Torpe: Ingen adgangsrestriktioner overhovedet. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Database for Socialkapital, 2004

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

17357

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2004

Størrelse:

1 datafil med 25100 respondenter og 81 variable

Indhold:

Den danske del af undersøgelsen 'Database for Socialkapital, 2004' (Social Capital Project (SoCap) er indsamlet af Institut for Konjunkturanalyse. Formålet med databasen har været at måle den sociale kapital – også kaldet graden af tillid – i de 21 deltagende lande.

Danmark er blandt verdens ti rigeste lande. De fleste eksperter er enige om, at menneskelig kapital (typisk målt som uddannelse) forklarer omkring halvdelen af et lands rigdom, mens fysisk kapital (fabrikker, infrastruktur, naturressourcer) forklarer omkring en fjerdedel. Hvor den sidste fjerdedel af et lands rigdom stammer fra, hersker

der stor uenighed om, men den kan stamme fra tilstedeværelsen af en hidtil overset faktor – nemlig social kapital. Social kapital siger noget om evnen til at samarbejde og har betydning for social velfærd og økonomisk vækst.

Det er vanskeligt at måle social kapital og evnen til at samarbejde. Graden af tillid synes dog at være det bedste at måle på. I et forskningsprojekt ved Aarhus Universitet blev der stillet en række spørgsmål til over 25.000 repræsentativt udvalgte personer i en international sammenligning mellem 21 lande. Denne nye sociale kapitaldatabase er den hidtil største af sin art, og resultatet er utvetydigt: Danskerne er verdens mest tillidsfulde folk. Social kapital og tillid kan netop være det 'missing link', som forklarer, hvordan velfærdsstaten kan hænge sammen.

Dataindsamler:

Institut for Konjunktur-Analyse har indsamlet den danske del af undersøgelsen.

Donor og adgangskriterier:

Gert Tinggaard Svendsen: Ingen adgangsrestriktioner for anvendelse, men enhver form for publikation kræver donors skriftlige tilfaldelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Lokale valgkampe, vælgerforeninger 1993

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

1832

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1993

Størrelse:

1 datafil med 412 respondenter og 211 variable

Indhold:

I 1993 iværksattes den hidtil største undersøgelse af kommunalpolitiske forhold i Danmark.

Bevillinger fra Undervisningsministeriet, Den kommunale Højskole og Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd muliggjorde etableringen af det 5-årige forskningsprojekt 'Det kommunale lederskab', med deltagelse af forskere fra Odense og Aarhus Universiteter under ledelse af professor Poul Erik Mouritzen, Syddansk Universitet, Odense.

Formålet med programmet var at opnå viden om rekrutteringsprocessen, dvs. den proces, der går forud for og er bestemmende for opnåelsen af politiske og administrative lederpositioner i kommunerne. For politikernes vedkommende varetoges desuden derekrutteringsprocessen, dvs. hvordan og hvorfor, man forlader en position som politiker. Og endelig omhandlede det selve ledelsesprocessen: Hvordan fungerer politiske og administrative ledere, hvordan er samspillet mellem dem indbyrdes og mellem dem og andre aktører som for eksempel de politiske partier, og hvordan opfatter de og andre ledelsesrollen.

Konkret bestod programmet af fem delprojekter:

1. Rekruttering af kommunalpolitikere.
2. Valgkampe og valgstrategier.
3. Partiernes rolle i kommunalpolitikken.
4. Politisk ledelse.
5. Administrativ ledelse.

For en nærmere præsentation af projektet, dets organisation og interessefelter, henvises til publikationen 'Forskningsprogrammet om Det kommunale lederskab'.

Forskningsprogrammet benyttede sig naturligvis af allerede eksisterende materiale, som måtte være relevant for de problemstillinger, der arbejdes med. Det gælder dels, hvad der er indeholdt i den generelle statistik (fx den kommunale valgstatistik), dels datasæt oparbejdet som led i tidligere undersøgelser. Som udgangspunkt eksisterede der dog en ambition om i så vid udstrækning som muligt at basere forskningen på materiale, som projektet selv indsamlede.

I den forbindelse er der tale om såvel kvalitative som kvantitative data. Intensive interviews med centrale kommunalpolitiske aktører og observation på vælgermøder er eksempler på den mere bløde del af indsamlingen. Traditionelle postale enqueter danner grundlag for hovedparten af de mere hårde data.

Den forholdsvis omfattende indsamling af materiale foregik i flere runder, hvoraf den første og mest omfangsrige blev gennemført i forbindelse med kommunalvalget den 16. november 1993.

Forskellige datasæt blev indsamlet og efterfølgende søgt oparbejdet og dokumenteret.

Intentionerne bag denne delundersøgelse var at få belyst, hvordan de politiske partier og de lokale lister organiserer opstillingen af kandidater og valgkampene.

Undersøgelsen omhandler især følgende forhold knyttet til partierne/listerne:

- Organisation.
- Ressourcer.
- Medlemskab og -aktivitet.
- Relationer til gruppen i kommunalbestyrelsen.
- Relationer til moderpartiet.
- Partiets interne virksomhed.
- Nomineringsprocesser.
- Valgprogram-processen.
- Valgbudget og finansiering.

– Valgkampsaktiviteter og valgstrategier

donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Donor og adgangskriterier:

Poul Erik Mouritzen: Enhver adgang kræver

Holdninger til genmodificerede fødevarer, 1998

Af Birgitte Grønlund Jensen, DDA

DDA-studienummer:

18424

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1998

Størrelse:

1 datafil med 2031 respondenter og 167 variable

Indhold:

Datamaterialet er et resultat af en tværnational undersøgelse, som blev gennemført i Danmark, Tyskland, England og Italien. Undersøgelsen havde til formål at undersøge, hvordan forbrugerne danner holdninger og beslutninger i forbindelse med købet af genmodificerede fødevarer. Undersøgelsen koncentrerer sig om genmodificeret yoghurt og øl.

Tidligere har forskning vist, at forbrugerne er meget skeptiske over for genmodificering i fødevarerproduktionen, men indtil videre er det kun lidt forskning, der har forsøgt at forklare, hvordan forbrugerne danner

deres holdninger og tager deres beslutning vedrørende disse fødevarer.

Undersøgelsen er gennemført som led i projektet 'Consumer Attitudes and Decision-Making with Regard to Genetically Engineered Food Products. Projektet blev støttet økonomisk af EU-kommissionen gennem kontrakt nr. FAIR-PL96-1667. Koordinator for projektet var professor Klaus G. Grunert, Handelshøjskolen i Århus, Danmark.

Deltagere i projektet var VTT, Finland; Universität Potsdam, Tyskland; ISIDA, Italien; Institut of Food Research, Storbritannien; Oy Panimolaboratorio-Bryggerilaboratoriet AB, Finland, og Chr. Hansen A/S, Danmark.

I alt blev 2031 forbrugere interviewet i de 4 deltagende lande.

Dataindsamler:

MAPP Centret, Handelshøjskolen i Århus.

Donor og adgangskriterier:

Klaus Grunert: Ingen restriktioner for anvendelsen, men enhver form for publikation kræver doners skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Turisters kulturforbrug, 2004

Af Birgitte Grønlund Jensen, DDA

DDA-studienummer:

18425

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2004

Størrelse:

1 datafil med 2281 respondenter og 141 variable

Indhold:

Wonderful Copenhagen tog initiativ til analysen af turisters kulturforbrug for at komme nærmere en forståelse af Københavns turister

og deres motivationer, forventninger, adfærd og kulturforbrug.

Formålet med projektet blev formuleret således:

- At give ny viden om, hvordan turisterne bruger København og særligt belyse turisternes kulturforbrug samt oplevelsen af byens kulturudbud.
- At analysere, hvilke forhåndsforventninger turisterne har og hvilke af disse forventninger, der skuffes og hvilke, der imødekommes.
- At segmentere og opdele turisterne efter hvilke holdninger, de har til deres ferie og i forlængelse heraf finde ud af, hvordan segmenterne forbruger København forskelligt.
- At segmentere og opdele kulturaktiviteterne efter hvilke attraktioner, der hører sammen (som er på samme oplevelsesrute) og se, hvilke segmenter og hvilke turister, der vælger hvilke ruter.
- At give konkrete anbefalinger til fremti-

dige markedsføringstiltag både overordnet for byen København og for de involverede kulturinstitutioner og attraktioner.

- At give information om turisternes brug af Copenhagen Card samt viden om kortets indvirkning på turisternes adfærd.

Undersøgelsen blev gennemført som to delundersøgelser: en ex ante spørgeskemaundersøgelse, som turisterne blev bedt om at besvare i starten af deres ophold i København og en post hoc undersøgelse, som turisterne blev bedt om at besvare efter deres ophold i København.

Undersøgelsen blev gennemført i perioden 8. juli - 10. september 2004.

Donor og adgangskriterier:

Lone Alletorp Callard, Wonderful Copenhagen: Ingen adgangsbegrænsninger – men det anbefales kraftigt at konsultere donor før anvendelsen. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Medborgerskab i Danmark (ISSP 2004)

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

18456

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2004

Størrelse:

1 datafil med 1186 respondenter og 142 variable

Indhold:

Hvad vil det sige at være en god borger? Hvordan fungerer demokratiet i Danmark? Hvad er et godt samfund? Det er nogle af emnerne i 'Medborgerskab i Danmark (ISSP 2004)'.

ISSP (International Social Survey Programme) er et større internationalt projekt med deltagelse af 39 lande. ISSP gennemfører årligt undersøgelser, der dækker vigtige emner indenfor samfundsvidenskaben.

Den danske del af undersøgelsen er ledet af professor Jørgen Goul Andersen, Ålborg Universitet, og dataindsamlingen og den tekniske behandling af materialet er foretaget af Socialforskningsinstituttet.

Dataindsamler:

Socialforskningsinstituttet.

Donor og adgangskriterier:

Jørgen Goul Andersen. Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Mediernes valgkamp 2005 – fuld aktørliste

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

18867

Materialetype:

Nyhedsartikler og -indslag

År for dataindsamling:

2005

Størrelse:

1 datafil med 4011 nyhedsartikler og -indslag og 122 variable.

Indhold:

De danske medier satte en rekord ved folketingsvalget i 2005. Aldrig tidligere var dækningen af en valgkamp begyndt så intenst. De landsdækkende mediers dækning af valgkampens første døgn fyldte ca. halvdelen gang så meget som ved folketingsvalget i 2001. Men bortset fra kvantiteten tydede meget på, at medierne kom overordentligt

dårligt fra start. Resultatet af befolkningsundersøgelsen (DDA-18888) viste, at mere end hver tredje erklærede, at mediernes valgdækning gjorde dem trætte af politik.

'Mediernes valgkamp 2005 – fuld aktørliste' er et omfattende forsknings- og formidlingsprojekt, der blev udført i et samarbejde mellem Ugebrevet Mandag Morgen og det tværfaglige forskningsprogram Center for Medier og Demokrati (MODINET). Projektet, der var det hidtil mest omfattende på området, stillede skarpt på forholdet mellem valgkampens tre centrale aktører – politikere, medier og borgere.

Dataindsamler:

Huset Mandag Morgen

Donor og adgangskriterier:

Peter Bro: Ingen restriktioner ved videnskabelig/statistisk anvendelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Mediernes valgkamp 2005 – befolkningsundersøgelse

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

18888

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2005

Størrelse:

1 datafil med 2573 respondenter og 52 variable.

Indhold:

Undersøgelsen 'Mediernes valgkamp 2005 – befolkningsundersøgelse' havde til formål at præstere ny viden om, hvorvidt overload af valghyheder kunne svække vælgernes interesse for politik. Data blev indsamlet fra 18. januar - 9. februar – altså fra folketingsvalget

blev udskrevet og indtil i dagene eftervalget den 8. februar 2005.

De danske medier satte en rekord ved folketingsvalget i 2005. Aldrig tidligere var dækningen af en valgkamp begyndt så intenst. De landsdækkende mediers dækning af valgkampens første døgn fyldte ca. halvdelen gang så meget som ved folketingsvalget i 2001. Men bortset fra kvantiteten tydede meget på, at medierne kom overordentligt dårligt fra start. Resultatet af undersøgelsen viste, at mere end hver tredje erklærede, at mediernes valgdækning gjorde dem trætte af politik.

'Mediernes valgkamp 2005 – befolkningsundersøgelse' er et omfattende forsknings- og formidlingsprojekt, der blev udført i et samarbejde mellem Ugebrevet Mandag Morgen og det tværfaglige forskningsprogram Center for Medier og Demokrati (MODINET). Projek-

tet, der var det hidtil mest omfattende på området, stillede skarpt på forholdet mellem valgkampens tre centrale aktører – politikere, medier og borgere.

Dataindsamler:

Zapera

Donor og adgangskriterier:

Poul Anders Pedersen: Ingen restriktioner ved videnskabelig/statistisk anvendelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Når vold er hverdag, 2004

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19102

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2004

Størrelse:

1 datafil med 1817 respondenter og 311 variable

Indhold:

Formålet med denne undersøgelse er at præstere ny viden om voldsramte kvinder på krisecentre i Danmark, og den livssituation disse kvinder befinder sig i. Undersøgelsen giver et detaljeret billede af den vold, kvinderne har været udsat for, inden de kom på krisecenter, konsekvenserne af volden, hvilke belastningsfaktorer kvinderne har været udsat for i deres barndomsfamilie samt kvindernes oplevelse af hjælpen fra det sociale hjælpesystem.

Hvert år søger 2000 kvinder og 2000 børn beskyttelse på et af landets krisecentre under LOKK (Landsorganisationen for kvindekrisecentre).

Kvinder på krisecentre er ikke alene udsat for fysisk vold eller trusler herom, men også for en række andre former for vold. I denne undersøgelse behandles ud over fysisk vold også psykisk vold, seksuel vold, materiel vold og økonomisk vold. Respondenterne er således voldsramte kvinder, der i 2004 boede på et af LOKK's 34 kvindekrisecentre.

Spørgeskemaet omfatter 2 dele. Første del omhandler emnerne: Basisoplysninger, kvindens sociale og familienmæssige baggrund, voldens karakter, støtten fra det sociale hjælpesystem og kvinder med anden etnisk baggrund. Anden del af spørgeskemaet omhandler kvindens liv ved udflytning fra krisecenter.

Undersøgelsen er foretaget fra 1. januar 2004 - 31. december 2004.

Dataindsamler:

Videns- og Formidlingscenter for Socialt Udsatte.

Donor og adgangskriterier:

LOKK – Landsorganisationen af Kvindekrisecentre: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Om det at være dansk (ISSP 2003)

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19184

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2003

Størrelse:

1 datafil med 1322 respondenter og 137 variable

Indhold:

'Om det at være dansk (ISSP 2003)' handler, som titlen viser om, hvordan danskerne opfatter det at være dansk.

Hvordan lever vi, hvad synes vi godt om ved at leve i Danmark, og hvad er vi måske mindre tilfredse med?

Hvilke af de grupper og sociale sammenhænge, vi alle indgår i, betyder mest for danskerne? Det er nogle af emnerne i denne undersøgelse, der er den første større kortlægning af, hvordan befolkningen ser på deres nationale identitet.

Det internationale projekt ISSP (International Social Survey Programme) er et årligt tilbagevendende projekt, som gennemfører surveys inden for vigtige samfundsvidenskabelige emner.

Dataindsamler:

Socialforskningsinstituttet

Donor og adgangskriterier:

Jørgen Goul Andersen. Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Generation Happy, 2005

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19349

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2005

Størrelse:

1 datafil med 1168 respondenter og 227 variable

Indhold:

Undersøgelsen 'Generation Happy, 2005' blev gennemført af Rie Frilund Skårhøj og Søren Østergård fra Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik. Formålet var at frembringe oplysninger om, hvordan det er at være teenager i dagens Danmark.

'Generation Happy, 2005' er et studie i

danske teenagers hverdagsliv, værdier og livsfortolkning.

Ungdomskulturen er en kultur, der er under konstant forandring. Ungdomsårene og teenageårene er således år i bevægelse. Her er store dele af ens liv løbende til forhandling, personlighedens grænser afprøves, mens en masse modsætninger behændigt bliver håndteret og forenet.

Det, der er i bevægelse, kan være svært at blive klog på, for den beskrivelse, der er dækkende i dag, er det sjældent i morgen. At blive klog på danske teenagere er ikke desto mindre, hvad 'Generation Happy, 2005' har sat sig for. 1168 elever fra 7. - 9. klasse (13 - 16 årige) spredt ud over hele landet er blevet spurgt om værdier, tro og fællesskabsformer m.m. og ud fra disse besvarelser, har undersøgelsen kastet lys over danske teenagere anno 2005 herunder deres konkrete hverdagsliv og bagvedliggende livsfortolkning.

Donor og adgangskriterier:

Rie Frilund Skårhøj: Ingen restriktioner for anvendelse, men enhver form for publikation

kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Undersøgelse af arbejdsliv og overarbejde i Danmark, 2006

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19642

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2006

Størrelse:

1 datafil med 904 respondenter og 91 variable

Indhold:

'Undersøgelse af arbejdsliv og overarbejde i Danmark, 2006' er gennemført af Analyseinstituttet WEBPOL for Politiken. Undersøgelsens primære formål er at afdække forholdene omkring arbejde og overarbejde i Danmark blandt erhvervsaktive personer (18-65 år) med adgang til Internettet.

Aldrig før har danskerne arbejdet så lidt – på papiret. 37 timer om ugen står der i selve overenskomsten – men det holder ikke i virkeligheden. I virkelighedens verden er danskerne en nation af arbejdsnarkomaner, der gerne arbejder over – både på arbejdspladsen og derhjemme. Det er ikke udsigten til fede lønninger, ny bil eller sommerhus, der

driver danskerne. Danskerne arbejder gerne over – gratis. Det er en af konklusionerne i denne store undersøgelse af danskernes arbejdsliv.

Undersøgelsen er gennemført i form af onlineinterview. Indledningsvis har hver respondent fået tilsendt et link til spørgeskemaet, som både teknisk og via muligheden for direkte kontakt til analyseinstituttet er konstrueret således, at evt. misforståelser minimeres mest muligt.

Stikprøven af respondenter, hvortil spørgeskemaet er udsendt er genereret af WEBPOL's omfattende respondentbase ved kvotestyret tilfældig udvælgelse af et repræsentativt udsnit af målgruppen. Efter dataindsamlingen er der gennemført vejning af datamaterialet med fordeling på henholdsvis køn, alder, geografi samt ansættelse.

Dataindsamler:

Analyseinstituttet WEBPOL

Donor og adgangskriterier:

Poul Melbye, Politikken: Ingen adgangskriterier – men det anbefales kraftigt at konsultere donor før anvendelse.

Henvendelse bedes rettet til DDA.

Holdning til velfærdsstaten, 2005

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19802

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2005

Størrelse:

1 datafil med 1208 respondenter og 61 variable

Indhold:

Formålet med undersøgelsen 'Holdninger til velfærdsstaten, 2005' var, som titlen antyder, at præstere ny viden om danskernes hold-

ninger til velfærdsstaten.

Undersøgelsen er gennemført af GfK-Analyse blandt 1200 tilfældigt valgte voksne på 15 år og derover i efteråret 2005.

Et velfærdssamfund måles på, hvordan det tager sig af de dårligst stillede i samfundet. Det gælder i dag og det gælder i fremtiden. Regeringens velfærdskommission er fremkommet med deres bud på løsninger af fremtidens velfærdsproblemer set i lyset af

de udfordringer, det danske velfærdssamfund står over for, bl.a. den aldrende befolkning.

Dataindsamler:

GfK Danmark A/S

Donor og adgangskriterier:

Henning Hansen: Ingen adgangsrestriktioner ved videnskabelig/statistisk anvendelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Bornholmeres syn på kommunesammenlægning, 2001

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19812

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

2001

Størrelse:

1 datafil med 1217 respondenter og 51 variable

Indhold:

Danmark befinder sig i 2006 midt i en af de største reformer af den offentlige sektor i nyere tid nemlig den strukturreform, som blev vedtaget i juni 2005, og som officielt træder i kraft 1. januar 2007.

Den 29. maj 2001 – efter en formelt vejledende lokal folkeafstemning – besluttede

den bornholmske befolkning at skabe en ny 'Bornholms Regionskommune' ved at slå de hidtidige fem primærkommunale og den ene amtskommunale enhed sammen. Ved afstemningen bakkede 74 procent af de bornholmere, der afgav deres stemme, op om ideen om 'én ø – én kommune', som tilhængernes slogan hed.

I forbindelse med projektet er der blevet indsamlet to datasæt – det omfatter nærværende surveyundersøgelse, samt en række kvalitative forskningsinterview gennemført med 9 politikere og 13 borgere fra Bornholm.

Dataindsamler:

Jysk Analyseinstitut

Donor og adgangskriterier:

Ulrik Kjær: Ingen adgangsrestriktioner overhovedet. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Valgundersøgelse 1994, suppleringsundersøgelse

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

3132

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1995

Størrelse:

1 datafil med 3997 respondenter og 45 variable

Indhold:

'Valgundersøgelse 1994, suppleringsundersøgelse' blev oprindeligt indsamlet af TNS Gallup for Jørgen Goul Andersen og Ole Borre.

Undersøgelsen indeholder data indsamlet

i forbindelse med valgundersøgelsen samt data fra en ekstra bus indsamlet umiddelbart efter folketingsvalget i 1994. Datamaterialet indeholder 2 variable omkring stemmepå-
ring ved daværende og forrige folketingsvalg samt en række baggrundsvariable.

Følgende baggrundsvariable er medtaget i undersøgelsen: Køn, fødselsår, civilstand, erhvervsmæssig beskæftigelse, boligens art, husmoderens erhverv, antal personer i husstanden, antal børn i husstanden, skoleuddannelse, respondentens erhverv,

privat eller offentlig ansat, respondentens brutto indkomst, husstandens samlede bruttoindkomst.

Dataindsamler:

TNS Gallup

Donor og adgangskriterier:

Jørgen Goul Andersen: Ingen adgangsrestriktioner overhovedet. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Unge uddannelsesvalg, 1999

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

6119

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1999

Størrelse:

1 datafil med 3380 respondenter og 155 variable

Indhold:

Undersøgelsen havde til formål at afklare spørgsmål om, hvad der påvirker de unges uddannelsesvalg.

Afklaringen af spørgsmålet synes meget påtrængende at få belyst, fordi der bliver flere og flere uddannelsespladser i forhold til antallet af unge. De unges valg får betydning for uddannelsesinstitutionerne og for samfundet som helhed. Nogle fag føler sig

ganske enkelt truet af den manglende søgning til deres uddannelser. Kan det skyldes, at de unge har nogle andre værdier end dem, vores uddannelsessystem er bygget op over? Har de nogle andre forventninger til uddannelse, end systemet kan tilbyde?

For at kunne belyse sammenhængen mellem unges værdier og deres uddannelsesvalg blev der gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt elever i de studieforberevende ungdomsuddannelsers afgangsklasser. I undersøgelsen blev der spurgt til de unges værdier for på den måde at belyse, hvorledes forskellige værdier kan være med til at påvirke de unges valg af uddannelse.

Dataindsamler:

Socialforskningsinstituttet.

Donor og adgangskriterier:

Socialforskningsinstituttet: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Komparativ undersøgelse af holdninger i Norden og Østasien, 1999

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

6255

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1999

Størrelse:

1 datafil med 7214 respondenter og 175 variable

Indhold:

Undersøgelsen 'Komparativ undersøgelse af holdninger i Norden og Østasien, 1999' blev gennemført af Søren Risbjerg Thomsen. Formålet med undersøgelsen var at sammenligne holdninger i Danmark og i de andre nordiske

lande med holdninger i østasiatiske lande som Japan, Korea og Kina. Spørgeskemaundersøgelsen, der var omfattende, berørte derfor emner om sociale og politiske værdier.

Undersøgelsen gennemførtes som et internationalt samarbejdsprojekt (EPCReN Survey 1999-2001) mellem forskere fra Danmark, Norge, Sverige, Japan, Kina og Korea. I Danmark blev dataindsamlingen foretaget fra den 28. oktober til den 2. november 1999.

Dataindsamler:

I Danmark er data indsamlet af GfK Danmark A/S.

Donor og adgangskriterier:

Søren Risbjerg Thomsen: Ingen adgangsbegrænsninger overhovedet. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Graviditetsundersøgelsen på Rigshospitalet, 1990-1992

Af CARSTEN ERNST, DDA

DDA-studienummer:

7193

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1990-1992

Størrelse:

1 datafil med 2430 respondenter og 227 variable

Indhold:

Formålet med denne undersøgelse var at belyse effekten af psykosociale stressorer og socialt netværk på graviditetsvarighed, fostervækst og fosterudvikling specielt ang. hjerneudvikling og det nyfødtes barns neurologiske funktionsniveau.

Tre tusinde og enogtyve dansktalende kvinder tilhørende Rigshospitalets optagelsesområde for svangreprofylakse modtog

i 18. gestationsuge konsekutivt i perioden 1.1.1989 til 31.6.1990 et struktureret spørgeskema til selvudfyldelse.

Spørgeskemaet indeholdt spørgsmål om: socioøkonomiske data, social støtte og det inklusive samboende partner, psykosociale stressorer inden for det sidste år og oplevelsen heraf efter kriterierne svarende til DSM-III-R akse 4 (9), og alment velbefindende efter General HealthQuestionnaire (GHQ), forbrug af tobak, alkohol, medicin og arbejdsmæssig eksponering for kemikalier.

Derudover blev der til undersøgelsen indhentet oplysninger om tidligere og aktuelle graviditetsobstetriske/ gynækologiske/ somatiske anamnese samt graviditetsudfald.

Dataindsamler:

Merete Nordentoft, Bispebjerg hospital

Donor og adgangskriterier:

Ingen restriktioner for anvendelse, men enhver form for publikation kræver donors skriftlige tilladelse.

Svejseres og elektrikeres arbejdsmiljø og helbred, 1982

Af KARIN ANETTE ANDERSEN, DDA

DDA-studienummer:

0554

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1982

Størrelse:

1 datafil med 3933 respondenter og 217/150 variable

Indhold:

Undersøgelsens primære formål var at afklare, om svejsere var mere udsatte for at få kronisk bronkitis end en kontrolgruppe af elektrikere, samt at kortlægge, om svejsere var mere udsatte for en række andre arbejdsmiljøproblemer (dårlig ryg, „svejsøjne“, metalrøgsfeber, mavesår mm.)

Dataindsamler:

Postal undersøgelse (selvadministreret)

Donor og adgangskriterier:

I almindelighed ingen adgang

Kontorarbejdets psykiske og sociale konsekvenser, Århus Amt 1982

Af KARIN ANETTE ANDERSEN, DDA

DDA-studienummer:

0622

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1983

Størrelse:

1 datafil med 917 respondenter og 171 variable

Indhold:

Projektets formål var at undersøge de psykiske og sociale belastningsforhold ved kontorarbejdet. Med henblik på at sikre såvel bredde som dybde planlægges projektet som en kombination af

- 1) en ekstensiv spørgeskemaundersøgelse blandt kontorarbejdere
- 2) en række intensive delstudier (Agervold, 1983) over afgrænsede problemstillinger inden for samme population.

1 Ad. 1: Den ekstensive undersøgelse har til formål – med udgangspunkt i resultaterne fra en pilotundersøgelse gennemført 1981-82 – at beskrive forskellige former for arbejdsbelastninger og de tilhørende belastningsreaktioner. Undersøgelsen tilstræber at beskrive repræsentative former for kontorarbejde varierende fra kompliceret sagsbehandling med store kvalifikationskrav til ensformigt rutinearbejde med små kvalifikationskrav. Ved siden af denne dimension kommer især yderligere tre dimensioner: Arbejdspres, kvantitativt såvel som kvalitativt, omfanget af klientkontakt samt arbejde med ny teknologi, skærmtterminaler, elektroniske tekstbehandlingsmaskiner m.m.

Dataindsamler:

Særligt personale. Studentermedarbejdere ansat på projektet

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver donors skriftlige tilfaldelse.

Skolelægejournalregisteret, 1930-2005

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

11237

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1930-1983

Størrelse:

1 datafil med 351.751 respondenter og 56 variable

Indhold:

Skolelægejournalregistret består af longitudi-

nelle højde- og vægtmålinger af københavnske skolebørn fra fødselsårgangene 1930 til 1983 indført i en database. Databasen indeholder desuden fødselsvægt, og vil kontinuert blive opdateret med data fra nye årgange efter endt skolegang. Databasen er på verdensplan den eneste af sin art og derfor unik.

Dataindsamler:

Thorkild I. A. Sørensen

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Gravide lønmodtageres trivsel på arbejde efter fødsel og orlov, 1998

Af KARIN ANETTE ANDERSEN, DDA

DDA-studienummer:

11850

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1998

Størrelse:

1 datafil med 452 respondenter og 106 variable

Indhold:

Undersøgelsen havde til formål at beskrive prævalensen af sygdom og fraværmelding i graviditeten blandt gravide lønmodtagere,

der har født i 1995. Derudover ville man også beskrive trivselen hos lønmodtagere, der har været fraværmeldt under graviditet, og som vender tilbage til arbejde samt vurdere, om fraværmelding i forbindelse med graviditet har betydning for lønmodtageres ansættelsesforhold og psykosociale arbejdsmiljø efter orlov.

Dataindsamler:

Ulla Møller Thomsen har selv indsamlet materialet

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse.

Hovedstadens Center for Prospektive Befolkningsundersøgelser (HCPB), 1964-2004

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

14919

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1964-2004

Størrelse:

1 datafil med 33271 respondenter og 294 variable

Indhold:

HCPB er et formaliseret samarbejde mellem tre store moderundersøgelser: Glostrup-undersøgelserne, Copenhagen Male Study og Østerbrounderundersøgelsen.

De tre moderundersøgelser har i årenes løb produceret et par tusinde videnskabelige publikationer og er blevet Danmarks ansigt udadtil indenfor international epidemiologisk sygdomsforskning. Hver moderundersøgelse har sin egen profil og arbejder ud fra egne præmisser. Et fælles udgangspunkt har været den cardiovasculære epidemiologi og en række livsstilssygdomme, men tendensen er, at der forskes stadig bredere, således at også mere sjældne lidelser bliver inddraget i forskningen.

Et praktisk samarbejde blev først etableret i 1993 med oprettelsen af HCPB. Formålet

var at udnytte den datakraft, som ligger i, at der i årenes løb gentagne gange er blevet undersøgt næsten fyrre tusind danskere med anvendelse af både spørgeskemaer, blodprøver, blodtryk, lungefunktion og efterhånden en række andre, mere elaborerede undersøgelsesmetoder. Undersøgelsesmetoderne har vidtgående været de samme i de tre moderundersøgelser. I spørgeskemaerne er anvendt identiske eller næsten identiske, internationalt standardiserede spørgsmål, og der er målt mange af de samme klassiske risikofaktorer. En anden vigtig baggrund var, at alle tre moderundersøgelser lå inde med forskellige data, som ikke var blevet udnyttet, fordi ingen havde haft tid eller forskningsmidler til at arbejde med dem – et fænomen, som kendes fra epidemiologisk forskning i alle lande. Ønsket om at udnytte disse mange data til gavn for forskningen gjorde det i 1993 forholdsvis let at overbevise alle ansvarlige i de tre moderundersøgelser om, at det ville være en god idé at gå sammen om oprettelsen af HCPB.

Dataindsamler:

Michael Gamborg

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Copenhagen Male Study, 1970-1971
Copenhagen Male Study, 1971-1972
Copenhagen Male Study, 1976
Copenhagen Male Study, 1985-1986

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

17542, 18462, 18463, 18464

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

DDA-17542 – 1970-1971

DDA-18462 – 1971-1972

DDA-18463 – 1976

DDA-18464 – 1985-1986

Størrelse:

DDA-17542 – 1 datafil med 5248 respondenter og 112 variable

DDA-18462 – 1 datafil med 4820 respondenter og 79 variable

DDA-18463 – 1 datafil med 4076 respondenter og 120 variable

DDA-18464 – 1 datafil med 3354 respondenter og 534 variable

Indhold:

I 1970 blev Copenhagen Male Study (CMS) etableret under inspiration fra de nu klassiske epidemiologiske undersøgelser, Framingham-undersøgelsen og Morris'undersøgelse af buspersonale i London. Initiativet til CMS kom fra overlægerne Niels A. Lassen og Steffen Gjørup fra henholdsvis Klinisk-

Fysiologisk Afdeling og Medicinsk Afdeling C på Bispebjerg Hospital med Finn Gyntelberg som den udøvende og ansvarlige for undersøgelsen.

Det initiale formål var at undersøge sammenhængen mellem fysisk aktivitet, fysisk kondition (kondital) og risiko for udvikling af iskæmisk hjertesygdom (IHS). Den fortsatte dataindsamling har muliggjort testning af andre hypoteser for at identificere nye risikofaktorer (syn. risikoindikatorer) for IHS og andre folkesygdomme. Resultaterne er offentliggjort i mere end 50 originalarbejder.

Undersøgelsen blev planlagt som en kardiovaskulær kohorteundersøgelse. Den omfattede 14 større københavnske virksomheder, med DSB, KTAS, Forsvaret; Postvæsenet og Københavns Kommune som de største. Alle ansatte mænd i alderen 40 til 59 år blev inviteret.

Dataindsamler:

Hans Ole Hein, Finn Gyntelberg

Donor og adgangskriterier:

Ingen restriktioner ved videnskabelig/statistisk anvendelse, men enhver form for publikation kræver, at rekvirenten har indhentet donors skriftlige tilladelse.

Omnibus 94, Det Danske Tvillingregister 1994

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

18501

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1984

Størrelse:

1 datafil med 29.433 respondenter og 148 variable

Indhold:

„Omnibus 94“ blev iværksat som et paraplyprojekt for sundhedsvidenskabelige projekter til belysning af den relative betydning af arv og miljø for udvikling af en række sygdomme og helbredsmæssige forhold hos unge tvillinger.

Projektet udsprang af henvendelser fra

en række forskere, der havde interesse i at benytte den daværende nyligt etablerede kohorte af tvillinger født i perioden 1953-1982. Et fælles spørgeskema blev udarbejdet på grundlag af henvendelserne, og svarene på spørgeskemaet blev anvendt dels i screeningsøjemed med henblik på at identificere en nærmere afgrænset studiepopulation til opfølgende undersøgelser, dels direkte til belysning af helbredsphenomener bredt i befolkningen. Undersøgelsen omhandlede emner som astma, gig, epilepsi, migræne, tarmlidelser, anorexi, rygsmerter, overvægt og fekunditet.

Dataindsamler:

Kirsten Ohm Kyvik

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Sessionsregisteret over danske tvillinger, 1949-1992

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19634

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1949-1992

Størrelse:

2 datafil med 29.578 respondenter og 17 variable

Indhold:

Undersøgelsen havde til formål at registrere mandlige tvillinger, som er mødt op på session samt at indsamle basale oplysninger vedrørende højde og vægt og for de enskønnede tvillingers vedkommende også at indsamle oplysninger om lighed med henblik på bestemmelse af, om tvillingerne

er en- eller tveæggede. Registreringen blev foretaget ved, at tvillinger ved sessionen blev bedt om at udfylde et særligt tvillingkort med ovennævnte oplysninger samt oplysninger om deres medtvilling.

Registreringen af tvillinger, der mødte op til session, blev påbegyndt i slutningen af 1940'erne efter aftale mellem sessionsmyndighederne og professor Tage Kemp før etableringen af Det Danske Tvillingregister (DTR). I 1954, da DTR blev startet, overgik registreringen til at foregå i DTR's regi ledet af Hauge og Harvald.

Registreringen af tvillinger på session fortsatte til starten af 1990'erne, hvor behovet for den manuelle registrering af tvillinger var blevet mindre som følge af, at det var blevet muligt at identificere de tvillinger via det medicinske fødselsregister og oplysninger i CPR.

Sessionsregisteret har kun i begrænset

omfang været brugt som et selvstændigt forskningsregister, men har i højere grad fungeret som et supplement i identificeringen af tvillinger for fødselsårgangene efter 1930. Computeriseringen af sessionsregisteret er sket i flere tempi. I starten af 1990'erne blev oplysninger om fødselsdato, efternavn, fødeamt, lighedsspørgsmål, samt højde og vægt indtastet. I forbindelse med inkluderingen af

fødselsårgangene 1931-1952 i DTR er fuldstændige navne- og fødestedsoplysninger tilføjet sammen med oplysninger om medtvillingens vitalstatus.

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Tvillingeundersøgelsen, 1966

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:
19635

Materialetype:
Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:
1966

Størrelse:
1 datafil med 3711 respondenter og 151 variable

Indhold:
Undersøgelsens formål har været at belyse helbredsmæssige forhold og specielt hjertekarsygdomme og luftvejsproblemer hos tvil-

linger i relation til en række livsstilsfaktorer heriblandt rygning, alkohol, uddannelse og erhverv. Undersøgelsen blev foretaget i 1966, da Det Danske Tvillingregister var placeret på Arvebiologisk Laboratorium ved Københavns Universitet.

Undersøgelsen har senere været anvendt i en række studier i 1990'erne. Herunder er datamaterialet blevet computeriseret til dets nuværende form.

Dataindsamler:
Bent Harvald, Mogens Hauge

Donor og adgangskriterier:
Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Mellemkohorten i Det Danske Tvillingregister (tvillinger født 1931-1952), 1996-2002

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:
19636

Materialetype:
Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:
1996-2001

Størrelse:
1 datafil med 19.880 respondenter og 32 variable

Indhold:
Det foreliggende datasæt stammer fra opsporingen af den del af Det Danske Tvillingregister, som betegnes mellemkohorten, og som dækker tvillinger født i perioden 1. januar 1931 - 31. december 1952. Projektet fandt sted i perioden 1996-2002, og omfattede udsendelse af et enkeltidet spørgeskema til cirka 50.000 personer, der var udvalgt som mulige tvillinger. Spørgeskemaet havde til formål primært at afgøre, om personen var tvilling og sekundært, hvis dette var tilfældet, at afgøre, hvorvidt der var tale om enæggede

(monozygote) eller tveæggede (dizygote) tvillinger.

Rationalet bag udvælgelsen af personkredsen var, at langt de fleste tvillinger er født den samme dag, i det samme sogn og har fået samme efternavn ved fødslen. På baggrund af CPR's oplysninger om fødselsdato, fødselsregistreringsmyndighed og historiske navne blev der udvalgt alle kuld af personer, som havde de tre oplysninger fælles. I alt blev ca. 75.000 personer udtrukket, men kun godt 50.000 personer fik tilsendt et spørgeskema. De resterende 25.000 personer var født i et af følgende tre sogne: Rigshospitalet, Skt. Markus på Frederiksberg, eller Hellig Kors i København. Antallet af »pseudo-tvillinger« i disse tre sogne var langt større end antallet af rigtige tvillingepar født i disse sogne, og det

blev besluttet ikke at kontakte alle disse, men derimod ad anden vej søge at identificere de sande tvillinger fra disse sogne, inden de fik tilsendt et spørgeskema.

De identificerede tvillinger har dannet grundlag for senere undersøgelser dels blandt alle, dels blandt udsnit af de identificerede tvillinger.

Det foreliggende datasæt rummer svarene fra de personer, som er identificeret som tvillinger, og som derfor er en del af Det Danske Tvillingeregister. Personer, som ikke er tvillinger, er ikke medtaget i datasættet.

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Udvikling af insulinresistens-syndromet og abdominal adipositas og hermed associerede kardiovaskulære risikofaktorer. (GEMINAKAR), 1997-2000

Af JAN JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

19637

Materialetype:

Struktureret spørgeskema.

År for dataindsamling:

1970-2000

Størrelse:

3 datafil med 1512 respondenter og 361 variable

Indhold:

Projektets overordnede formål var at belyse den relative betydning af genetiske og miljømæssige (fælles og individuelle) faktorer for variationen i en række kvantitative biologiske variable herunder klinisk-kemiske variable i relation til insulinresistens-syn-

dromet, abdominal fedme og associerede kardiovaskulære risikofaktorer.

I projektet indgår raske tvillingepar, der er udvalgt fra Det Danske Tvillingeregister, og som har bopæl inden for et par timers kørsel fra enten Odense eller København. Tvillingerne har deltaget i et dagslangt undersøgelsesprogram omfattende udfyldelse af en række spørgeskemaer samt forskellige kliniske og fysiske test (herunder oral glukosetolerans, fedttoleranstest, konditionsmåling, EKG-test, bioimpedans, højde, vægt, blodtryk, blodprøvetagning).

Det aktuelle datasæt omfatter det basale spørgeskema samt en række måleresultater fra undersøgelserne.

Donor og adgangskriterier:

Enhver adgang kræver, at DDA kan opnå donors skriftlige tilladelse.

Den Danske Elite, 1932

Af BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

DDA-studienummer:

16260

Materialetype:

Struktureret spørgeskema

År for dataindsamling:

1932

Størrelse:

1 datafil med 620 positioner og 151 variable

Indhold:

Den Danske Elite 1932 blev oprindelig gennemført af Lise Togeby, Birgit Møller og Peter Munk Christiansen. Når man skal foretage en undersøgelse af den danske elite, er det nødvendigt først at udpege elitens medlemmer. Hvem er den danske elite? Udgangspunktet har i første omgang været, at eliten består af de personer, der har de bedste muligheder for direkte eller indirekte at øve

indflydelse på indholdet af de overordnede beslutninger, der har betydning for det danske samfund. Hvem er de personer, der har disse muligheder? I denne undersøgelse er eliten eller de magtfulde defineret som dem, der besidder tilstrækkelige ressourcer til at kunne påvirke samfundets udvikling.

For de udvalgte elitepersoner er der indsamlet flest muligt offentligt tilgængelige oplysninger om dem. Det gælder f.eks. oplysninger om køn, alder, forældrebaggrund, uddannelse, karriere, medlemskab af offentlige nævn og råd, medlemskab af private virksomheders bestyrelser og politiske tillidsposter. Oplysninger er fundet i eksempelvis Hof og Stat, Kraks Blå Bog, artikler i dagblade osv.

Donor og adgangskriterier:

Lise Togeby: Enhver adgang kræver donors skriftlige tilladelse. Henvendelse bedes rettet til DDA.

Beretning for 2005

Af STEEN OUSAGER, DANSK DATA ARKIV

Nye aktiviteter

Året 2005 blev først og fremmest karakteriseret ved, at DDA Sundhed blev bemandet og kom i gang med aktiviteterne. Som nævnt i beretningen for 2004 kom DDA Sundhed på finansloven for 2005 og de efterfølgende tre år, således at det nu blev muligt at lægge en langsigtet plan for arbejdet med sundhedsvidenskabelige data. Til grund for planen er lagt den vision for DDA Sundhed, at „DDA Sundhed bliver det naturlige valg i danske forskningsmiljøer for bevaring og formidling af danske forskningsdata på sundhedsområdet.“ Visionen er i øvrigt helt svarende til, hvad der også gælder på det samfundsvidenskabelige område.

I forlængelse heraf formulerede Dansk Data Arkiv en synlighedsstrategi, der baserer sig på en række medier, på op søgende virksomhed i miljøerne og på at sikre smidig adgang til forskningsdata. Til arbejdet er knyttet en konsulent fra det sundhedsvidenskabelige område, ligesom der afholdes to årlige møder med et arkiveringsråd, der består af repræsentanter for centrale institutioner inden for den sundhedsvidenskabelige forskning.

Enheden har modtaget meget værdifulde materialer bl.a. Copenhagen Male Study, som er en stor kohorteundersøgelse. Undersøgelsens oprindelige formål var at undersøge sammenhængen mellem fysisk aktivitet, fysisk kondition og iskæmisk hjertesygdom (IHS). Den fortsatte dataindsamling har gjort det muligt også at teste hypoteser for at identificere nye risikofaktorer for IHS og andre velfærdssygdomme. Resultaterne er blevet offentliggjort i over 50 originalarbejder. Undersøgelsen har stadig et stort forskningspotentiale. DDA Sundhed vil videreføre det tætte samarbejde med forskerne om klargøring af forskningsmaterialer i de kommende år.

Enheden er blevet godt modtaget i forskningsmiljøerne, og meget tyder på, at strategien er rigtig; der er modtaget mange data-materialer i 2005, og der er allerede indgået

flere afleveringsaftaler til det nye år.

DDA Sundhed er bemandet med fem medarbejdere hos Dansk Data Arkiv.

Planlægning

Dansk Data Arkiv har i året desuden prioriteret den fremadrettede planlægning især med henblik på indsatser, der kan understøtte indsamlingen af data, den såkaldte lokalisering. Desuden er prioriteret konvertering til langtidsholdbare formater med tilhørende datadokumentation i form af oparbejdning samt endelig genbrug i form af udlevering af studier til reanalyse m.m.

Ikke mindst derfor har der været arbejdet med at optimere søgekataloget og hjemmesiderne i det hele taget. Som noget meget centralt er alle kodebøger i løbet af 2005 blevet konverteret til pdf og er nu tilgængelige via DDA's søgekatalog og DDAs website. Fra 2005 har man her løbende kunnet følge med i hvilke datamaterialer, der er blevet klargjort til udlevering m.m.

Internationalt samarbejde

Virksomheden var i 2005 derudover stærkt præget af det internationale samarbejde i to EU-støttede projekter. Det ene projekt har titlen „Metadater – Metadata Management and Production Systems for Surveys in Empirical Socio-economic Research“. Målet er at forbedre indhentningen og organiseringen af datadokumentation. Det andet projekt – MADIERA – *Multilingual Access to Data Infrastructures in the European Research Area* – skal udvikle en fælles internetportal for de europæiske dataarkiver. Projekterne afsluttedes tidligt i 2006.

Repræsentanter for Dansk Data Arkiv deltager hvert år i forskellige internationale konferencer om dataarkivfaglige emner. Den årlige IASSIST – *International Association of Social Science Information Service & Technology* – konference er i denne sammenhæng

central. Dansk Data Arkiv var også i 2005 stærkt repræsenteret i flere internationale organisationer for dataarkiver og samfundsvidenskabelig dokumentation.

Dansk Demografisk Database

På det historiske område er arbejdet også fortsat, idet projektet med at indtaste folketællinger stadig nyder stor bevågenhed. Nye frivillige indtastere kommer til, og andre holder op. Det må dog konstateres, at der er en svag nedgang i aktiviteterne, idet der 'kun' er blevet afleveret lidt over 1 mio. poster i 2005.

På Internettet kan man løbende holde sig ajour med hvor meget, der er indtastet af hver folketællingsårgang og hvem, der har udført arbejdet. I løbet af året blev folketællingen for 1834 færdig. Det blev markeret med en reception afholdt af Lokalhistorisk Arkiv i Ringsted. Folketællingen blev som de tidligere hele årgange udgivet på cd-rom. Sidst på året blev en cd-rom med alle de uafsluttede folketællinger udgivet. Endelig er der også etableret en database over befolkningen på de tidligere dansk-vestindiske øer.

I løbet af året har arbejdet med at beskrive et indtastningsformat til kirkebøger og andre lignende kildetyper nået et sådant stadium, at det efterfølgende arbejde med at udvikle et indtastningsprogram er kommet meget langt.

Alle indtastninger er tilgængelige på Internettet, hvad der afspejler sig i et stort antal besøgende og opmærksomhed på udviklingen.

I tal kan virksomheden opgøres som følger:

Indsamling af datamaterialer

Indsamling af datamaterialer hedder i dataarkiv-jargon *lokalisering* og dækker arbejdet med at orientere sig om nye studier og kommunikere med forskerne vedr. arkivering af

studier. Mange nye studier får vi besked om via forskningsrådene for hhv. samfundsvidenskab og sundhedsvidenskab.

Slutproduktet af en lokaliseringssag er naturligvis, at Dansk Data Arkiv modtager det pågældende datamateriale og får det overført til et langtidsholdbart arkiveringsformat. Antal af modtagne studier i DDA i 2005 kan ses i tabel 2.

Tilgængeliggørelse af datamaterialer (oparbejdning)

At tilgængeliggøre et datamateriale indebærer i Dansk Data Arkiv, at data og dokumentation oparbejdes til et format, hvor det umiddelbart kan udleveres til og genbruges af forskere. Det betyder, at undersøgelsen er fuldt dokumenteret, og at såvel data som dokumentation overføres til arkivformat, hvorfra der kan konverteres til de gængse SPSS-, SAS- eller andre formater. Aktiviteten, der i det daglige betegnes som oparbejdning, hører til de mest ressourcekrævende i Dansk Data Arkiv og indebærer i gennemsnit, men med meget store variationer, et tidsforbrug på omkring 150-175 timer pr. studie. For nogle sundhedsstudiers vedkommende er oparbejdningen sket på basis af en forskningsrådsbevilling, der har muliggjort, at dataproducenterne har kunnet få tilskud til delvist selv at stå for denne.

Mange spændende undersøgelser blev færdigoparbejdet i 2005. En komplet liste findes på Dansk Data Arkivs hjemmeside www.sa.dk/dda under Analyseklare datamaterialer.

Udlevering og genbrug af studier

Området dækker arbejdet med udlevering af datamaterialer til brugere og vejledning i forbindelse hermed. Dansk Data Arkivs brugere er forskere og studerende med et basalt kendskab til statistik.

Antal udleveringer tæller det antal studier,

Tabel 1.
Antal nye studier 2005

År	2001	2002	2003	2004	2005
Lokaliseringer	159	125	111	99	129

Tabel 2.
Antal modtagne studier 2005

År	2001	2002	2003	2004	2005
Modtagelse	121	84	31	65	57

År	2001	2002	2003	2004	2005
Antal fuldt oparbejdede studier	102	25	52	38	37

Tabel 3.
Oparbejdede studier 2005

År	2001	2002	2003	2004	2005
Antal udleveringer	998	340	221	230	308
Antal servicesager	125	122	103	118	101

Tabel 4.
Formidling af studier 2005

År	2001	2002	2003	2004	2005
Lokaliseringer	2050	2424	2431	1999	1246
Salg af cd rom'er	1382	1149	1593	1949	1819

Tabel 5.
Tal for KIP

der er udleveret til reanalyse til forskere eller studerende i året. Servicesager vedrører hjælp til at fremfinde ønskede undersøgelser. Det sidste tal er fortsat stagnerende formentlig som følge af det forbedrede søgekatalog, mens antallet af udleverede studier viser markante udsving over årene. 2005 hørte til i den bedre ende.

Kildeindtastningsprojektet KIP

Projektet med at lade frivillige stå for ind-

tastning af data fra folketællinger og kirkebøger – kaldet KIP – i Dansk Demografisk Database, DDD er Dansk Data Arkivs store publikumssucces. Rundt om i landet sidder mange frivillige indtastere, der sørger for, at vi i Danmark har en hel unik ressource at stille til rådighed for slægtsforskere og forskning. De sidste par år har budt på en nedgang i antal indtastninger, men nedgangen synes foreløbigt stoppet i 2006. Salget af cd-rommer er imidlertid pænt stort, og brugen af hjemmesiden er stigende.

English Summary

By LONE BREDAHL AND BIRGITTE GRØNLUND JENSEN, DDA

This year's issue of *Metode & Data* contains three articles which, each in their own way, place population-based empirical research in a new perspective.

In the article „Research and Innovation with Health Perspectives“ Anne Bech and Pernille Bjørnholt Nielsen from Jysk Analyse give us insight into how research may assist the development of new methods and tools in opinion and market research institutes and how existing research yields new social benefits. The through-going example is the planning and execution of the spring 2006 campaign to increase consumption of fish in Denmark. The campaign and its effect measurements are based on a segmentation approach that has been developed in a research project at Aarhus School of Business. All data materials from the project are archived in DDA.

In fine continuation of this we bring the article „History of the Social Survey – The Social Survey in History“ written by Anne Sofie Fink Kjeldgaard from DDA. Through a historical perspective on the development and function of questionnaires in research and elsewhere, the article discusses the legitimacy and status of questionnaires as a measurement instrument in today's research. The

article sets out in the British cause-of-death files from the seventeenth century. Through four historical lookups the article shows how the view on society as a research object has changed over time.

Finally, Hans Jørgen Marker from DDA presents the work-intensive digitization and coding of information from the Danish census taken in 1801. This is done in the article „Preparation of the Danish 1801 census data“. The article describes how the available data have been entered and subsequently validated and coded into a number of pre-defined variables and categories. The coding breaks new grounds in historical research because it allows us to derive and test general hypotheses about the Danish population through use of qualitative methods. The entered data are accessible from DDA on CD-ROM and on the Internet via The Danish Demographic Database (ddd.dda.dk).

After these three articles we present descriptions of data sets in DDA that have been fully prepared for new analyses since last issue of *Metode & Data*. The descriptions comprise 37 data materials. Subsequently, we present DDAs annual report for 2005.

Enjoy reading this issue!

Dansk Data Arkiv (DDA)

DDA er landsdækkende arkiv for edb-læsbare forskningsmaterialer med relevans for en bred vifte af politiske, sociale, økonomiske, historiske og medicinske fagområder. Sammen med Rigsarkivet, landsarkiverne i København, Odense, Viborg og Åbenrå samt Erhvervsarkivet i Århus indgår DDA i gruppen Statens Arkiver, der ledes af rigsarkivar, dr. phil. Johan Peter Noack.

Medarbejdere i DDA

Karin Andersen
Nanna Floor Clausen
Carsten Ernst
Anette Skoú Gulbæk
John Gregers Hvidkjær
Lone Bredahl Jensen
Birgitte Grønlund Jensen
Jan Jensen
Heidi Wittendorff Jensen
Anne Sofie Fink Kjeldgaard
Henning Lauritsen
Hans Jørgen Marker
Steen Ousager, arkivchef
Anders Pedersen
Marianne Birgitte Pedersen
Bodil Stenvig
Ken Sørensen
Jens Wagner
Jette Strand Wermuth